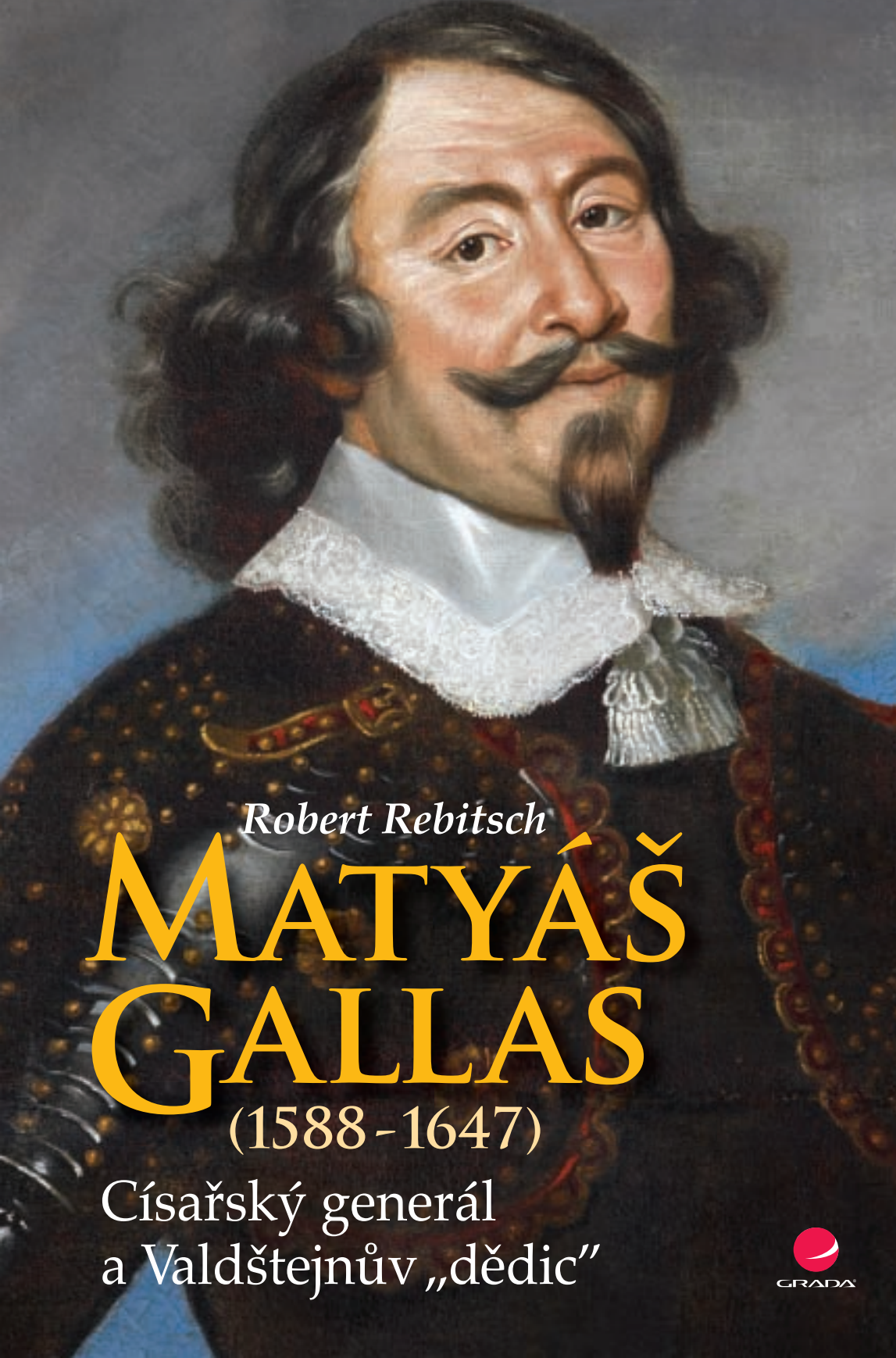

Robert Rebitsch

MATYÁŠ GALLAS

(1588 - 1647)

Císařský generál
a Valdštejnův „dědic“

Robert Rebitsch

MATYÁŠ GALLAS

(1588 - 1647)

Císařský generál
a Valdštejnův „dědic“

Přeložil, úvodem a závěrečnou kapitolou opatřil Jan Kilián

GRADA PUBLISHING

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Robert Rebitsch

Matyáš Gallas (1588–1647) Císařský generál a Valdštejnův „dědic“

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

jako svou 5295. publikaci

Odpovědná redaktorka Danuše Martinová

Přeložil, úvodem a závěrečnou kapitolou opatřil PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Sazba Q point

Barevné fotografie v 1. příloze Petr Kříž, ve 2. příloze Robert Rebitsch

Fotografie na obálce Petr Kříž

Černobílé fotografie v knize jsou z fotoarchivu Jana Kiliána

Počet stran 400 a 16 stran barevné přílohy

První vydání, Praha 2013

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

Originally published by Aschenndorff Verlag GmbH & Co. KG, Münster, Germany, 2005.

Kniha byla přeložena ze zkráceného a upraveného originálu **Matthias Gallas (1588–1647).**

Generalleutnant des Kaisers zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges.

Eine militärische Biographie

vydaného nakladatelstvím Aschenndorff Verlag GmbH & Co. KG, Münster, Německo.

© 2006 Aschenndorff Verlag GmbH & Co. KG, Münster

Czech language edition © Grada Publishing, a.s., 2013

Cover Design © Q point, 2013

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-247-4778-1 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-9288-0 (elektronická verze ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-9289-7 (elektronická verze ve formátu EPUB)

Obsah

Úvodní slovo k českému vydání.....	7
I. Úvod.....	9
II. Matyáš Gallas v historiografii a literatuře.....	15
III. Zázemí a původ	25
Tridentské biskupství	25
La famiglia (Gallaso) di Castel Campo.....	28
Původ a socializace	29
IV. Matyáš Gallas v katolické Lize	34
V. Křest ohněm v císařských službách:	
Účast ve válce o mantovské dědictví	42
VI. Gallas pod velením Albrechta z Valdštejna	52
VII. Likvidace frýdlantského vévody	59
VIII. Přípravy na velkou ofenzivu	72
IX. Nördlingen – velký triumf	76
X. Tažení proti Francii	83
Začátek války proti Francii	83
Císařská armáda v Lotrinsku	89
Přípravy k tažení proti Francii roku 1636	94
Vpád hlavní císařské armády do Burgundska	99
XI. Tažení proti Švédům	111
Politicko-vojenské pozadí.....	111
Tažení k pobřeží	114
Ústup ze severu.....	124
Obléhání Prahy a Gallasovo propuštění	131
XII. Znovu vrchním velitelem císařských sborů	137
První generalát arcivévody Leopolda Viléma	137
Návrat Matyáše Gallase v roce 1643	138
XIII. Císařské tažení do holštyňského vévodství v roce 1644.....	145
Vojensko-politická situace.....	145
Vojenské přípravy a plány tažení	146
Císařské tažení	154
Ústup	159

Bernburg	162
Magdeburk	167
Výsledky tažení do Holštýnska	172
XIV. Sít vztahů: Příznivci a důvěrníci na císařském dvoře	175
XV. Jako generál poručík pod velením Leopolda Viléma	185
Obrana habsburských dědičných zemí	185
Tažení Leopolda Viléma v roce 1646	192
XVI. Třetí generalát	196
XVII. Alkoholismus, nemoci a smrt	204
Alkoholik.....	204
Dna	206
Smrt, pohřeb a závěť	209
XVIII: Společenský a ekonomický vzestup díky vojenské kariéře	214
Společenský vzestup	214
Ekonomické výhody: výsluhy, dary a kořist.....	219
Výsluhy	219
Dary	223
Kořist	227
XIX. Chronologie Gallasova života	229
XX. Konec Gallasů v Čechách (Jan Kilián)	231
Poznámky.....	244
Seznam použitých zkratk	321
Prameny archivní	324
Prameny editované	327
Literatura	336
Jmenný rejstřík.....	393

ÚVODNÍ SLOVO K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Životopisy předních vojevůdců a politiků různých dějinných epoch bezesporu patří ke čtenářsky mimořádně vděčným tématům a na tento zájem slyší jak popularisté, tak seriózní historiografie. Konflikt, který sužoval v 17. století Evropu po dlouhých třicet let, měl rovněž své hvězdné postavy, které se již dočkaly ne jedné či několika, ale dokonce i mnoha desítek monografií, ať již budeme uvažovat o kardinálovi Richelieu nebo o českému čtenáři ještě důvěrněji známém císařském generalissimovi Albrechtu Václavovi Eusebiovi z Valdštejna. Právě ve stínu této osobnosti, s mimořádným osudem a velmi tragickým koncem, zůstali ostatní muži třicetileté války, ačkoli se třeba i oni výrazně zapsali do středoevropských, potažmo českých dějin, a na odstranění frýdlantského vévody se podíleli velkou měrou. Zatímco tedy Valdštejn přitahoval, přitahuje a přitahovat jistě i nadále bude celé generace historiků, muži jako Jan Aldringen, Ottavio Piccolomini, Jindřich Šlik, ba dokonce Maxmilián z Trauttmansdorffu, přední císařský diplomat a spoluvůdce vestfálského míru, jsou stále bez moderní biografie a poznání jejich životních osudů, duševních pochodů a historického významu jsou značně torzovitá. Stejná slova, a to možná ještě dvojnásobně, donedávna platila o Matyáši Gallasovi. Přestože tento trident-ský rodák po Valdštejnově smrti stanul v absolutním čele habsburské general-ity a k vykreslení jeho barvitého života je k dispozici úctyhodné množství kartenů v rámci rodinného archivu, tradovalo se donedávna mylně i datum jeho narození (1584/1588) a jméno (Jan Matyáš/Matyáš). Nemluvě o tom, že Gallas autorům psaného slova velmi často posloužil jako údajně zářná ukázka neschopnosti, nekompetentnosti a nestřídmého života – příkladem za všechny budiž oblíbená a ve velkých nákladech vydávaná práce švédského historika Petera Englunda (česky vyšla pod názvem *Nepokojná léta*), který nedokázal Gallasovo jméno v podstatě ani jednou přejít bez invectivy. Jaký však byl císařský generál poručík ve skutečnosti, jak probíhala jeho karié- ra, jak je možné, že v čele armády stanul hned třikrát, byl-li opravdu tak neschopný?

Na uvedené otázky i na mnoho dalších se ve své knize snaží odpově- dět rakouský historik Robert Rebitsch (*1968). Stejně jako Matyáš Gallas je i jeho první životopisec tyrolského původu, nikoli však z Tridentu, ale z Brixleggu, absolventem innsbrucké univerzity v oborech historie a filozo-

fie s pedagogikou a psychologií. Magisterského gradu dosáhl v roce 1996, o čtyři roky později pak následovala disertační práce o Tyrolsku za vlády Karla V. (*Tirol, Karl V. und der Fürstenaufstand von 1552*), publikovaná vzápětí knižně. V Innsbrucku, nyní již jako docent na Institutu pro historické vědy a evropskou etnologii (Institut für Geschichtswissenschaften und Europäische Ethnologie), působí Rebitsch nadále. Je mj. odborným členem Innsbruckých historických studií, členem pracovního spolku pro poznání úlohy vojska v raně novověké společnosti (Arbeitskreis Militär und Gesellschaft in der frühen Neuzeit) a nositelem ceny Theodora Körnera za rok 2002. Specializuje se na evropské a tyrolské dějiny 16. a 17. století, zvláště pak na vojenskou historii a biografiku. Vedle uvedené prvotiny a zde předkládaného Gallase je autorem celé řady odborných článků a ještě dvou dalších významných knih, které jsou tematicky zajímavé také pro českého čtenáře. V roce 2005 Rebitsch v innsbruckém univerzitním nakladatelství publikoval životopis Ruprechta Falckého, syna falckého kurfiřta Fridricha V., syna proslulého českého „zimního krále“ (*Rupert von der Pfalz [1619–1682]. Ein deutscher Fürstenson im Dienst der Stuarts*). Zanedlouho následoval Gallas a po něm i Valdštejn, vydaný nedávno v prestižním nakladatelství Böhlau (*Wallenstein. Biografie eines Machtmenschen*, Wien–Köln–Weimar 2010) a vzniklý především v souvislosti s prací na životopisu trientského rodáka.

Český čtenář se dosud musel spokojit jen s více či méně stručnými a velmi černobílými črtami Gallasovy pestré kariéry, které pravidelně i na pouhých několika řádcích přinášely větší množství nekorektních nebo zavádějících údajů. Mohl se také obracet ke starším knihám a studiím německých historiků z českého pohraničí, mj. k pracím Franze Némethyho, Antona Ressela a na prvním místě Hermanna Hallwicha, jejich zpracování však již dávno zastarala. Kniha Roberta Rebitsche je každopádně moderním a vyčerpávajícím zpracováním tématu se širokým pramenným záběrem a zohledňující velké množství odborné literatury. V předkládané publikaci se přitom nejedná o doslovný překlad německého originálu *Matthias Gallas (1588–1647). Generalleutnant des Kaisers zur Zeit des Dreißigjährigen Krieges. Eine militärische Biographie* (Münster 2006), ale o mírně zkrácenou a také (autorem samotným, redakcí a překladatelem) upravenou verzi, doplněnou pro českého čtenáře o stručný nástin osudů Matyášových potomků až do vymření rodu v 18. století.

I.

ÚVOD

Sledujeme-li odbornou literaturu o třicetileté válce poněkud podrobněji, musíme nutně dospět k závěru, že až na pár výjimek bylo zatím zcela okrajově pojednáno o vojenských událostech, stejně jako politických jednáních druhé poloviny tohoto krvavého konfliktu. Odhlédneme-li od několika děl, která se zaměřují na poslední roky války,¹ jedná se u výzkumů sahajících za rok 1634 většinou o důkladné pramenné sondy ve formě disertací.² Nicméně všeobecně platí, že první polovina války až do smrti generalissima Albrechta z Valdštejna je prozkoumána mnohem lépe než polovina druhá. Přehledová pojednání ke vzniku, průběhu a důsledkům konfliktu reflektují od Valdštejnovy smrti další události, jako například vojenské operace a rozhodující momenty, už pouze okrajově a soustřeďují se podstatně detailněji na mírová jednání ve Vestfálsku, která jsou velmi dobře známa díky klasickým pracím Fritze Dickmanna a také díky obsáhlé edici *Acta Pacis Westphalicae*. Skoro můžeme získat dojem, jako by soupeřící strany během jednání v Münsteru a Osnabrücku zastavily všechny válečné operace. Tak to ale opravdu nebylo.

Nejinak je tomu se znalostí jednajících osob. Jistě, existuje řada přínosných i méně přínosných biografií z doby třicetileté války, přesto nakonec vzbudily větší zájem mezi historiky jen některé postavy této epochy. Bezpochyby k nim patřili a patří český šlechtic Albrecht z Valdštejna, francouzský kardinál a premiér Armand Jean du Plessis, tedy Richelieu, a švédský král Gustav II. Adolf, kteří byli ceněni natolik, že se dočkali vlastních životopisů. Je nesporné, že tito přední a také protikladně hodnocení vojevůdci, resp. knížata, vyzařují zcela mimořádné fluidum. Na druhou stranu je ovšem při podrobnějším pohledu na biografie z třicetileté války také velmi překvapivé, že pro uvedený konflikt natolik zásadní osobnosti panovníků, jakými byli Ferdinand II. a jeho syn Ferdinand III., se v moderních pojednáních dosud nedočkaly rozhodně uspokojivého zhodnocení. Co ostatně platí pro ony habsburské vládcy, platí ještě mnohem více pro císařskou generalitu třice-

tileté války – přirozeně, odhlédneme-li od Valdštejna. Skvělá práce Barbary Stadler o Gottfriedu Heinrichu Pappenheimovi³ zůstává světlou výjimkou.

Protagonistou předkládané studie je generál poručík Matyáš Gallas, *hrabě z Kampu* (Castel Campo v někdejší tridentském biskupství)⁴ a *Freyenthurnu* (Torre Franca, Mattarello; tamtéž), *pán na Smiřicích, Liberci a Frýdlantu, skutečný tajný a válečný rada Jeho císařského Majestátu, komorník, generál lajtnant, polní maršál a nejvyšší*, který byl během Valdštejnovy likvidace dosazen Ferdinandem II. za prozatímního vrchního velitele a po mnoho let stál v čele císařské armády. Gallas, za jehož největší počín můžeme jistě považovat vyhranou bitvu u Nördlingenu (5.–6. září 1634), se nikdy nestal předmětem samostatného výzkumu a vskutku také nepatří ke (kdysi) mnohem proslulejším nebo alespoň pozornost přitahujícím osobnostem třicetileté války. Ačkoli historická věda v posledních desetiletích stanovila jiná kritéria biografické záslužnosti než jen antikvární přívlastky vojenské slávy, pochybného hrdinství a sporného úspěchu,⁵ césuru v příslušném výzkumu s ohledem na jeho hodnost císařského generála poručíka a de facto vrchního velitele přece jen překvapí. Vždyť tento muž byl po císaři, případně po generalissimovi, nejvyšším důstojníkem říšské armády.

Pokud už Gallas nalezl v literatuře ohlas, pak spíš negativní, přinejmenším coby neúspěšný zjev, jako takzvaný „kazivoj“. Nedávno dokonce jeden historik a specialista na skandinávské dějiny konstatoval, že švédští vědci císařskému generálu poručíkovi věnovali málo pozornosti právem.⁶ S tímto názorem lze sotva souhlasit, jelikož životopisná záslužnost se nevztahuje jen na úspěch, historickou velikost, prominenci, mimořádnost nebo zvláštní vlastnosti. Ani ty, kdo byli po právu zapomenuti, ať je tomu z jakýchkoli důvodů, věda opomíjet nesmí. Již delší čas už nejsou beztak sporná klíčová slova jako „jedinečnost“, „nenahraditelnost“, „ojedinělost“, „proslulost“, „osobnost“, „hrdinství“ a „významnost“ výlučnými kritérii pro osoby, jež si zaslouží pozornost, jelikož se novější biografie zabývají také tzv. „prostými lidmi“, typy či skupinami (např. i rodinami).⁷ Má-li být historiografie chápána jako věda o člověku a jako věda o lidském jednání (nebo také ne-jednání) v prostoru a čase, musí se rovněž rozšířit spektrum biograficky zpracovávaných osob, ať už jde o individuality nebo uzpůsobené a propojené kolektivy. Toto spektrum je takřka bez hranic.

Biografická historiografie sice může postavit do středu svého pozorování individuální životopis (nebo kolektivy), měla by ale přesto uspokojit historický zájem o poznání.⁹ Proto především platí potřeba pojednat historický

a také osobnostní moment, a nikoli jen všeobecně historickou či osobní biografii. Musí být tudíž zkoumána otázka, nakolik a kdy pojednávaná osobnost vůbec disponovala dějinnou relevancí. Přitom nelze líčit jen osobní životopis, ale je nutno zohlednit rovněž historické události, procesy, ekonomické a sociální rámcové podmínky a struktury. Zkrátka, postava sledovaná v biografickém dějepisectví musí být zasazena do politického, sociálního, konfesního a ekonomického kontextu, resp. do všeobecných dějin své doby.

Olaf Hähner rozdělil historické biografie na dva základní typy, syntagmatickou a paradigmatickou. Syntagmatická se soustřeďuje na jednající, dějnotvorné osobnosti, paradigmatické biografie naproti tomu pojednávají o osobách, které mohou být „považovány za předmět působení dějin“. ¹⁰ Řečeno trochu jednodušeji, redukuje se tu oba zmíněné typy na „tvůrce a hrací figurky dějin“. Byť budou takové kategorizace na základě šedých zón a smíšených forem vždy poněkud problematické, musí být Matyáš Gallas zařazen spíš do druhé kategorie. Generál poručík jistě nebyl osobností, která by představovala hybatele historických událostí, jakými byli např. Alexandr Veliký nebo Napoleon, nebyl v žádném případě iniciátorem a tvůrcem důležitých historických procesů nebo počinů, naopak jen jakousi převodovou pákou a zrcadlem dobových okolností, stejně jako obětí pro dobu typických rámcových podmínek. Přesto může být na jeho osobě velmi dobře ukázán význam individuálního jednání a rovněž selhání. V osobě generála poručíka se přímo zosobňuje vedení války císařskou stranou ve druhé polovině třicetileté války: strategie, rozhodovací procesy, rozhodnutí samotná, rozkazy, plány, záměry, schopnosti, ale také nemohoucnost Habsburků přivodit ve válce rozhodující obrat. Gallas byl bez nadsázky výkonným orgánem Habsburků, ačkoli přirozeně mohl vnést do rozhodovacích procesů své myšlenky a názory v podobě plánů polních tažení a zhodnocení situace. Tridentský rodák byl člověkem s nosnou funkcí, jehož záměry a motivy k jednání musely být podřízeny cizím tlakům. Tento antagonismus se dá nejlépe doložit před polními taženími nebo během nich. Ať už byl jeho vliv na císaře (případně námitky proti jeho rozhodnutím) jakkoli velký, musel nakonec Gallas příkazy a pokyny z Vídně provést. Právě v tom však spočívá podnět k zabývání se osobou a činností generála poručíka, neboť historický výzkum se dosud nezaměřil ani na průběh řešení rozhodovacích problémů, ani na přesnější postup většiny vojenských operací zejména ve čtyřicátých letech 17. století. Mnohé zůstalo torzem, detaily se pak dají nalézt ve speciálních výzkumech.

Čtenáři předkládaná publikace je vojenskou biografií, začleněnou do politického, ekonomického a sociálního kontextu třicetileté války. Tak jako politické životopisy státníků, zřídka i žen,¹¹ zkoumají zvláště jejich vliv, případně působení na důležité a státní počiny, na vnitřní i zahraniční politiku jejich doby, může být biografie generála poručíka jen vojensko-historickým pojednáním jeho činnosti. Jednak byl Matyáš Gallas – alespoň pro dobu, kdy je pro nás zachytitelný prameny – od mládí vojákem, jednak je většina archivního materiálu zahlcena vojenskou tematikou. Život generála poručíka Gallase se odehrával ve válce, on sám byl čistě polním důstojníkem, nikoli poradcem na dvoře ve vojenské šarži, nepatřil k vojenským velkopodnikatelům á la Valdštejn, ani ke dvořanům či velkoryse vystupujícím mecenášům umění. Jeho vojenstvím ražený životní osud se pochopitelně odráží v archivním materiálu. Sotva Gallas opustil jeviště válečného divadla, jako například v letech 1640–1642, písemné záznamy o jeho životě a počínání se ihned rapidně ztenčily. Dosud málo využitý rodinný archiv Clam-Gallasů, dnes uložený v děčínské pobočce Státního oblastního archivu v Litoměřicích, skrývá pro téma Matyáš Gallas obsáhlou, k rekonstrukci jeho vojenských misí nepostradatelnou válečnou kancelář z let 1629 až 1647. Nevojenské složky z rodinného archivu informují jen velmi málo o soukromém životě generála poručíka, výrazně více informací skýtají k jeho majetkům a obchodům. Pro vojenské aktivity v období od roku 1630 do roku 1637 mají rovněž velký význam Stará polní akta (Alte Feldakten) v oddělení Válečného archivu Rakouského státního archivu (Kriegsarchiv des österreichischen Staatsarchivs) ve Vídni. Po roce 1637 je obsah Starých polních akt k Matyáši Gallasovi mnohem útlejší. Teprve pro rok 1644 se stává Gallasova válečná korespondence ve Válečném archivu znovu vydatnější. Třetím významným pramenem zdrojem pro vedení války císařskou armádou, a tím i pro Gallase, jsou Válečná akta (Kriegsakten) v oddělení Rodinného, dvorského a státního archivu (Haus-, Hof- und Staatsarchiv) ve Vídni. Tento fond vhodně doplňuje Stará polní akta. Uvedené tři zdroje obsahují korespondenci Gallasem odeslanou i přijatou, příslušné rozkazy a informace od obou Ferdinandů i dopisy různých generálů a císařových poradců. Samozřejmě, že i v jiných, v příloze uvedených archivech lze nalézt cenné údaje k životopisu a k vojenským aktivitám v Tridentu narozeného generála.

Nikoli nepodstatná část relevantního českého archivního materiálu byla zpracována v sedmi svazcích edice *Documenta Bohemica bellum tricennale*

illustrantia (DBBTI) a zprostředkována formou registů nebo v plném znění. Tento zásluhný projekt je rozhodně nejpřínosnější pramennou edicí pro celkový pohled na třicetiletou válku, jelikož velkorysý podnik Acta Pacis Westphalicae pojednává „jen“ o období vestfálského míru a rovněž ambiciózní a kvalitativně vynikající bavorský projekt ke korespondenci a aktům pro dějiny třicetileté války zatím nepřekročil dobu pražského míru. V případě DBBTI se jedná o z velké části spolehlivě parafrázované písemnosti z českých rodinných archivů, které byly uveřejněny po nutné selekci. Ačkoli edice zřídka vykazuje hrubé obsahové chyby, je přinejmenším občas tristní zlomkovitá parafráze jednotlivých písemností.

Biografické možnosti, jak uchopit Gallase na základě pramenných a výzkumných zdrojů, jsou pak všechno jiné, jen ne příznivé, jelikož k prvním třiceti letům jeho života chybí širší a skutečně vypovídající pramenná základna. Zde je nutno se spolehnout hlavně na soudobou historiografii, která však rozhodně nepracovala s takovou objektivitou, jakou bychom si dnes přáli. Vychází-li životopisec z toho, že se schopnosti a sklony utvářejí v raných životních fázích osobnosti, musí zde nastat jisté manko. Už jen z toho důvodu je i tato studie „částečnou biografií“, jak o ní všeobecně hovoří Joachim Rohlfes, tedy biografií, která rozhodně nepojednává o všech životních aspektech a musí se koncentrovat na jednu nebo několik málo perspektiv.¹² Vedle sociálních a ekonomických aspektů, které by měly přijít ke slovu podrobněji, stojí pochopitelně v případě generála poručíka v popředí vojenské hledisko. Stav pramenů a profese sledovaného muže utvářejí takové těžiště samy od sebe. Naopak zde nemůže být do posledního úhlu osvětlen jeho soukromý život ani definitivně platný celkový obraz jeho osobnosti.

Tato kniha se však nechce soustředit jen na pouhé líčení událostí, ale musí (jak už bylo zmíněno) zohlednit i ekonomický a sociální kontext. I když se ke Gallasovu dětství a mládí nedá nalézt nic konkrétního, bude nutné položit si otázku po jeho společenském prostředí a původu. Problematika druhého života našeho hrdiny nesmí být v historiografii v žádném případě opominuta, vzhledem k nedostatku obsáhlejších biografických prací o generálu poručíkovi bude nicméně stručnější. Gallas se totiž stal v souborných dílech nanejvýš předmětem biografických skic. Biografická studie musí ovšem dále zodpovědět otázku vzestupu muže z nižší šlechty do (druhé) nejvyšší funkce v císařské armádě, rozkrýt zisk rozsáhlého majetku, vyjasnit finanční výdělký, popsat Gallasův poměr k Valdštejnovi, stejně jako

vůbec osvětlit vojevůdcovu společenskou síť, vysvětlit způsob jeho vojenské činnosti, vymezit osobní a strukturální rámcové podmínky jeho jednání a přirozeně také představit jeho osobní mínění a pocity v krizových situacích, nakolik to bude možné.

Podstatný význam v neposlední řadě zaujímá rozhodovací proces v císařské vojenské strategii za třicetileté války, kde měl generál poručík minimální právo návrhů, a jeho vztah k Ferdinandovi II. i k Ferdinandovi III. Tato životopisná práce o Matyáši Gallasovi by však neměla být chápána jako modelová studie typického důstojníka třicetileté války. Vždyť Gallasova kariéra se až do jeho čtyřicátého roku neodvíjela pro muže z jeho sociálního prostředí nijak mimořádně, a teprve vstupem do císařské armády se vzestup urychlil s nebývalou razancí. Už vůbec tu není činěn pokus představit generálova rozhodnutí a chování z pohledu historické psychologie nebo psychoanalyticky pojaté případové studie. K tomu autorovi těchto řádků chybějí znalosti z oboru psychologie a také potřebná pramenná základna, jelikož pro prvních třicet let života tridentského rodáka nejsou k dispozici žádné prameny osobní povahy. Proto nemohou být k psychologicky směřovatným životním fázím učiněny žádné zaručené, vědecky objektivní výpovědi.

Středem zájmu všech pozorování bude zajisté generál poručík Matyáš Gallas a jeho „působíště“. Nicméně za třicetileté války se samozřejmě bojovalo na mnoha frontách. Překládaná práce ovšem nechce a nemůže poskytnout celkové pojednání o císařské vojenské strategii za třicetileté války, analyzována mohou být pouze ona válečná jeviště, na nichž Gallas velel, a ona rozhodnutí, jichž se účastnil. Ostatní pro průběh války důležité události budou alespoň zmíněny, pokud Gallase nějak ovlivňovaly.

Konečně by měl být na základě nově získaných stop a znalostí válečných průběhů a operací, stejně jako výpovědí a názorů soudobých osobností, předložen diferencovaný obraz generála poručíka, v němž by neměly najít odezvu jen osobní důvody jeho selhání nebo naopak úspěchu, ale také symptomatické rámcové podmínky a struktura vedení válek v dané době.

II.

MATYÁŠ GALLAS V HISTORIOGRAFII A LITERATUŘE

Sepisujeme-li biografii historické postavy, nelze opominout již existující hodnocení jiných historiků. Jednotný obraz nám ovšem poskytnou málokdy, protože na jednu a tutéž postavu pochopitelně existují zcela rozdílné pohledy.¹³ Důvodem toho může být na jedné straně způsob odlišného užívání pramenů a literatury, na straně druhé tu jistě svou neopominutelnou roli sehrávají také životopiscova osobnost, socializace, politická příslušnost atd., a to navzdory veškeré snaze o objektivitu. Právě sepsání biografické studie v sobě skrývá nebezpečí, že toto bezpodmínečně nutné vědecké kritérium objektivity sejde pisateli z očí. Až příliš snadno sklouzávají autoři životopisů k subjektivním náhledům a hodnotí pojednávanou osobu zcela pozitivně nebo zcela negativně. Jelikož se navíc osobní hodnocení historika většinou rovná posmrtnému posouzení, resp. pozdějšímu, avšak manifestnímu známkování, měl by dát posudek, pokud je vůbec nutný, silně diferencovaný obraz. Přitom platí, že diferencovat by se mělo na rozličných úrovních, komponenty zkoumat v různých kritériích, a přesto neztratit ze zřetele celistvost té které postavy. Například lidská složka pojednávané osoby většinou představuje jinou úroveň posudku než její konání a jednání ve funkci, která jí byla přidělena.

Pokud budeme bilancovat zmínky o císařském generálu poručíkovi Matyáši Gallasovi v příslušné literatuře posledních dvou set let, dostaneme (v protikladu k názorům mnoha jeho současníků) jasný obraz situace: Gallas byl „píjan“ (což reprezentuje jeho lidskou komponentu) a „kazivoj“ (profesní komponenta). Generál byl tedy lidskými deficity zatíženým, neschopným vojákem, který za svou proslulost coby „kazivoj“ vděčil nešťastným, ba dokonce katastrofálním tažením a jiným nezdařeným vojenským operacím. Zde ještě nehodláme hodnotit názory jdoucí zpět až k jeho současníkům, nejprve se na zaznamenané úsudky jen podívejme, abychom si ukázali běžný obraz císařského generála ve službách habsburské dynastie.

Na rozdíl od hodnocení historiků v 19. a 20. století jsou soudobé (a probabsburské) komentáře přirozeně mnohem pozitivněji laděné. Jedním z nejvýznamnějších habsburských historiografů první poloviny 17. století byl bezesporu Franz Christoph Khevenhüller, hrabě z Frankenburgu (1588–1650).¹⁴ Narodil se v Korutanech, na svých kavalírských cestách procestoval Itálii, Nizozemí, Francii i Anglii a v letech 1617–1631 působil jako císařský vyslanec na španělském dvoře v Madridu, takže jej lze považovat za důvěrného znalce španělských poměrů s dobrými kontakty na španělskou korunu. V roce 1621 se stal Khevenhüller tajným radou a roku 1623 rytířem Řádu Zlatého rouna.¹⁵ Jeho obsáhlé a podrobné dílo *Annales Ferdinandeï*,¹⁶ sepsané z pověření císaře Ferdinanda II., které vyšlo v prvním vydání v devíti dílech a ve druhém v dílech dvanácti se dvěma suplementárními svazky, právem platí za ústřední počín rakouského barokního dějepiscectví.¹⁷ Khevenhüller se přitom mohl opřít o bohatý písemný materiál ze státních i soukromých archivů, který občas přepisoval doslova a bez udání pramene. Vedle genealogií, politické korespondence a důležitých vyslaneckých zpráv nesmí být přitom zapomenuto na ještě jeden zdroj Khevenhüllerova díla – jako vysoký státní úředník udržoval kontakty s nejvýznamnějšími státníky, důstojníky a osobnostmi své doby. Proto se můžeme domnívat, že se mnohé sám dověděl přímo od osob, jimž později věnoval jinou svou práci, *Conterfet Kupfferstich*, dílo se zvláště pečlivými biografickými skicami a půvabnými mědirytí.¹⁸

S Matyášem Gallasem přišel Khevenhüller do kontaktu vícekrát. V březnu 1636 doručil do hlavního ležení armády ve Špýru císařskou instrukci pro tažení do Francie, porozprávěl tam s generálem i s jinými rady a společně s Gallasem v roce 1646 konal válečnou konferenci.¹⁹ Jistě nešlo o jediná setkání podobného druhu. Kontakt zůstal zachován díky vystoupením generála poručíka a tajného rady Gallase, byť spíše řídkým, v dvorské válečné radě až do roku 1647.²⁰ Khevenhüller tedy znal tridentského rodáka velmi dobře. Ve svém *Conterfetu* věnoval generálu poručíkovi podrobnou a pozitivně laděnou životopisnou skicu.²¹ Na závěr tu konstatoval: „... und kan er sich berühmen, dass ob er wohl etlich und Dreyßig Jahr commandiert, von seinem Feind kein haupt-straich empfangen, aber wol deren etliche ausgeben, die zu erzehlen zu lang wären.“²² Není přitom v žádném případě překvapivé, že kronikář ve službách Habsburků patřičně vyzvedl úspěchy generála poručíka, jehož si cenil pro jeho *obezřetnost a moudrost*.²³ Naproti tomu katastrofální

MATTIAS CONTE GALASSO GENERALE
DELL' ARMI DI FERDINANDO
TERZO IMPERATORE.

H. I. Schellhammer sculpsit

Matyáš Gallas na rytině z knihy G. Priorata Vitae et attioni

neúspěchy, které by musely při posuzování rovněž padat na váhu, připisoval jiným faktorům, jež však rozhodně nesouvisely s Gallasovým selháním. Khevenhülller tak určitě nevykreslil vyvážený obraz vrchního velitele hlavní císařské armády, nelze jej však opomíjet s ohledem na jeho soudobé znalosti. Vždyť *Annales Ferdinandeí* uvádějí i taková fakta, která už se nedají v jiných souborech nalézt, a to včetně rodinného archivu Clam-Gallasů.²⁴

Prakticky totéž platí pro dílo Conteho Galeazza Gualda Priorata (1606 až 1678),²⁵ který byl v roce 1664 povolán do Vídně jako císařský rada a historiograf a stal se „dějepisem leopoldinského dvora“.²⁶ Gualdo Priorato, jenž předtím pracoval pro francouzského krále Ludvíka XIV.²⁷ a po několika let i pro švédskou královnu Kristýnu, byl ve Vídni vybaven velkorysími prostředky a mohl pro svá díla neomezeně využívat státní archivy. Ve Vicenze narozený, v císařské armádě za mantovské války a poté pod Valdštejnem sloužící voják a historik nám poskytl několik záchytných bodů, zvláště pak k jinak neznámým mladým letům Matyáše Gallase, byť jich také není mnoho. Jinak i zde v popředí stojí oslavný hymnus na „velkého vojevůdce“, s nímž pisatel sdílel mj. prožitek války o mantovské dědictví.

Zcela odlišně je třeba hodnotit dílo vorarlberského duchovního Leonharda Pappuse z Tratzbergu (1607–1677).²⁸ Pappus pocházel z Feldkirchu, roku 1633 se stal duchovním radou císaře Ferdinanda II., poté kanovníkem v Augsburku, roku 1639 byl bavorským kurfiřtem Maxmiliánem I. jmenován generálním vikářem a roku 1646 jej císař ustanovil rezidentem na papežském dvoře. Nedoceněné dílo augsburského a kostnického kanovníka je mimořádně zajímavé zvláště proto, že jako současník a navíc historik habsburské dynastie císařského generála poručíka v určitých pasážích spíš kritizoval a dokonce narážel na Gallasovu neschopnost. Ačkoli byl Pappus (při své kariéře zcela pochopitelně) zcela na straně Habsburků a zaujatý proti Švédům i Francouzům, nezdržoval se rozhodně kritiky na účet císařských porážek a Gallasem spoluzaviněných vojenských katastrof.²⁹

Z dnešního hlediska nesporně velmi zajímavý obraz o generálovi poručíkovi skýtají fundované vojenské spisy hraběte Raimonda Montecuccoliho (1609–1680). Raimondo od útlých let sloužil Habsburkům, zúčastnil se mnoha bitev třicetileté války, např. u Breitenfeldu, Lützenu a Nördlingenu, v roce 1644 se stal polním maršálem, velel v první severní válce (od roku 1658 jako polní maršál pomocných císařských sborů), roku 1664 zvítězil u Sv. Gottharda nad Rábou nad osmanskou přesilou a velel císařským jed-

notkám ve válce proti Francii. Z Modeny pocházející nositel Řádu Zlatého rouna však nebyl jen zkušeným praktikem, uplatnil se velmi úspěšně i jako autor vojenských spisů. Coby analytik válečného dění a vojenství dosáhl tento Ital, roku 1668 jmenovaný prezidentem dvorské válečné rady, evropského věhlasu.³⁰ Je proto nepochybné, že jeho spisy představují pro posuzování jednotlivých postav prvotřídní zdroj. Ve svém „Pojednání o válce“ (*Trattato della Guerra*), v němž popsal své osobní zkušenosti takřka jako praktický návod k vedení války, opakovaně zmiňoval nařízení svého mentora Gallase jako dobrý příklad operativních a taktických akcí. V díle uvedené akce různých vysokých důstojníků měly ukázat jak vzorová, tak také chybná opatření velitelů. Přestože Montecuccoli svého patrona v určitých bodech i kritizoval, jeho celkový posudek vyznívá veskrze kladně. Skoro by se dalo tvrdit, že za třicetileté války se tento ještě mladý důstojník od generála poručíka mohl ve vojenských odborných znalostech leccemu přiučit.³¹ Matyáš Gallas je tak v Montecuccoliho spisech líčen jako kompetentní, uvážene jednající, mazaný, nikoli však bezchybný velitel. Vesměs pozitivní perspektiva je proto s ohledem na pozdější, většinou velmi dehonestující soudy o tridentském rodákovi, velmi zajímavá. Přesto má toto hodnocení poněkud pochybnou pachut'. Nejenže byl Montecuccoli jedním z blízkých důvěrníků generála poručíka, navíc se ještě zdá, že Gallas roku 1638 mladého důstojníka uchránil před soudním tribunálem. Po těžkých excesech Montecuccoliho oddílů na panstvích braniborského kurfiřta totiž přišel císařský příkaz k Raimondovu zatčení,³² který Gallas patrně nikdy nesplnil. Alespoň se to nedá prokázat. Tridentský rodák byl pro Montecuccoliho jistě více než jen nadřízeným.

Jinak tomu bylo u švédské historiografie. Švédský historik Bogislaw Philipp z Chemnitz (1605–1678), podle Friedricha Hermanna Schuberta „jeden z nejdůležitějších literátů švédské velmoci v 17. a 18. století“³³, líčil vojenské porážky císaře s očividným sarkasmem. Chemnitz se narodil roku 1605 jako syn německého právníka ve Štětíně a vystudoval práva a historii v Rostocku a v Jeně. Od roku 1627 je doložitelný coby důstojník v nizozemských službách, v roce 1630 vstoupil do švédské armády. Ve švédském království udělal štětínský rodák velkou kariéru, když jej roku 1644 královna Kristýna jmenovala dvorním dějepiscem. Chemnitz pak ve 40. a v 50. letech 17. století sepsal své hlavní dílo, čtyřsvazkové dějiny třicetileté války ze švédské perspektivy.³⁴ Pod pseudonymem Hippolithus a Lapide už předtím napsal tehdy senzační *Dissertatio de natione status in*

Imperio nostro Romano-Germanico, v níž vznesl ostrou obžalobu katolického habsburského císařství, které postavil na roveň tyranii. Jeho ideální představou pro Svatou říši římskou národa německého byla spíš vláda aristokracie, resp. svazku suverénních knížat, a to při úplném vyloučení legislativní moci císaře a naopak za posílení říšského sněmu.³⁵ Stejně jako Khevenhüller ve Vídni, mohl i Chemnitz ve Stockholmu velkoryse využívat úředně nashromážděné dokumenty. Velmi zdařile přitom zkompiloval do podrobného a náročného vypsání válečného dění tehdejší velká dějepisná díla, oficiální korespondenci švédských státníků a vysokých důstojníků, letáky, stejně jako asi i ústní podání, a to částečně doslovně a aniž by uvedl své zdroje. Při jeho nechuti vůči Habsburkům činilo Chemnitzovi jistě potěšení poukazovat na očividné neúspěchy císařského generála poručíka Gallase. O předání velení v císařské armádě Leopoldem Vilémem³⁶ znovu povolanému Gallasovi roku 1643 napsal: „...und ward dessen stelle durch Gallas ersetzt: Von deme man, Schwedischen theils, gute hoffnung gehabt, das wie Er allbereit eine Armee oder zwo dem Kayser ruinieret, Er solches vielleicht noch einmal thun würde.“³⁷ Naděje švédského dvorního historiografa nezůstaly nenaplněny. Po katastrofě severního tažení císařské hlavní armády proti Švédům do Dánska roku 1644 mohl Chemnitz ve svém díle shrnout: „...(Gallas armádu) in kurzer Zeit ohne Hauptstreich in solchen Ruin gesetzt, das dergleichen in Historien nicht leichtlich wird zu finden sein.“³⁸

Jeden z jeho nástupců ve funkci švédského dvorního historika, známý německý filozof a říšský publicista Samuel Pufendorf (1632–1694), dospěl ke stejnému hodnocení: „...also wurde das Commando über die kaiserliche Armee Gallassen wieder aufgetragen, worüber sich die Schweden freuten. Denne sie wussten seine Mode, dass er die Armee allemahl ruinierte.“³⁹

Zdá se, že soudy švédského dějepisectví převzal i Friedrich Schiller (1759–1805; roku 1802 nobilitovaný), společně s Johanem Wolfgangem von Goethe největší z klasiků německé literatury, a zařadil je do svých obsáhlých dějin třicetileté války. „Von seiner großen Macht“, psal německý básník a historik o tažení roku 1644, „brachte Gallas bloß einige tausend Mann und den Rum zurück, dass kein größerer Meister zu finden sei, eine Armee zu ruinieren.“⁴⁰ Gallasovo tažení roku 1638 proti švédskému generálovi Janu Banérovi hodnotil právem poněkud mírněji: „Erzherzog Leopold, ein Bruder des Kaisers, erhält den Kommandostab, um die Ungeschicklichkeit seines Vorgängers Gallas wieder gut zu machen und die Armee aus ihrem tiefen

*Verfalle zu erheben.*⁴¹ Schiller byl, jak známo, nejen básníkem a dramatikem, ale mezi květnem 1789 a polovinou března 1791 profesorem dějin na univerzitě v Jeně a pracovně velmi zapáleným historikem.⁴² Dějiny třicetileté války byly společně s nizozemskou revolucí jeho největším a jistě nejlepším historickým dílem, které však mezi historiky 19. a 20. století našlo spíš jen okrajovou pozornost, a když už, tak bylo přijímáno a hodnoceno velice rozdílně. Důvod můžeme nejspíše hledat v jeho idealistickém směřování k estetickému pojetí dějin. Historik Schiller, který netajil, že dějepiscectví se musel věnovat i kvůli nedostatku peněz, nedokázal nikdy zcela potlačit básníka Schillera. Morální jednání a idea všeobecné „politické estetiky“ jej proto zajímaly víc než do detailů věrné podání faktů.⁴³ Podstatně větší uměleckou svobodu si mohl švábský rodák dovolit ve své trilogii o Valdštejnovi (Wallenstein).⁴⁴ Navzdory svým dobrým vědomostem dramatik Schiller Matyáše Gallase zcela vymazal a na jeho místo coby generála poručíka císařské armády dosadil Ottavia Piccolominiho. Piccolomini, který se díky svým pomluvám na adresu generalissima podstatně podílel na sesazení a likvidaci Valdštejna, měl v této době sice již generálskou hodnost, nikoli však tak vysokou funkci jako Gallas, který byl během akce proti frýdlantskému vévodovi skutečným vrchním velitelem císařské armády. Tím tedy ovšem Schiller Piccolominiho hodnotil na účet generála poručíka Gallase, jehož důležitá role v komplotu proti Valdštejnovi byla nicméně rovněž nezpochybnitelná.

V literatuře zůstal Matyáš Gallas jen okrajovou figurou. Býval sice opakovaně uváděn dramatiky v souvislosti s tolik oblíbenou valdštejnskou aférou, nikdy se ale v dramatech nedočkal „hlavní role“, která by mu přínáležela. Spisovatelka Ricarda Huch (1864–1947),⁴⁵ autorka rozsáhlého díla a promovaná historička, která se mimo jiné zabývala třicetiletou válkou,⁴⁶ dospěla ohledně postoje Gallase k Valdštejnovi ve svém dramatu o vévodovi z Frýdlantu a o jeho likvidaci k téměř stejnému závěru jako Heinrich Ritter von Srbik⁴⁷ ve svém detailním pojednání o Valdštejnově konci: „... během toho přece jen ještě převažovala, nejvíce u Gallase, nejméně u Aldringena, oddanost Valdštejnově osobě a nejistota o stálosti úmyslů na obou stranách.“⁴⁸ Jedná se jistě o výstižnou poznámku důvtipné a historicky dobře vzdělané autorky.⁴⁹ Jinak je u ní Matyáš Gallas v charakterové studii o vévodovi z Frýdlantu líčen bez jakéhokoli hodnocení a podstatněji výraznějšího profilování se nedočkal ani v jejím pojednání o třicetileté válce. Jen krátce

Huch naráží, v souvislosti s obsazením jednoho generálského postu Petrem hrabětem Holzappelem, zvaným Melander, na neschopnost generála poručíka a jeho krytí jistou dvorskou klikou.⁵⁰

Rakouský spisovatel Friedrich Schreyvogel (1899–1976; v letech 1955 až 1961 místoředitel a šéfdramaturg vídeňského Burgtheatru) rovněž sáhl ve svém románu o Valdštejnovi po historické postavě Matyáše Gallase, aniž by jej však blíže charakterizoval nebo historicky fundovaně zhodnotil. Gallas, coby nový vrchní velitel císařské armády, se sice ve Schreyvoglově dramatu postaral o jeden z vrcholů, když spěchal do hlavního ležení sesazeného a k smrti odsouzeného generalissima v Plzni, měl možnost jej zajmout, a přesto tak tentokrát ještě neučinil.⁵¹ Nicméně podrobněji se pod „charakterovou lupu“ uvedeného kritického spisovatele Gallas nedostal.

Jelikož se pak Matyáš Gallas dosud nestal předmětem žádné obsáhlejší biografie, představoval jeho dosud nejpodrobnější biografické zhodnocení článek vorarlberského historika a filologa Josefa (rytíře) Bergmanna (1796 až 1872),⁵² od roku 1828 ředitele mincovního a antického kabinetu sbírek na zámku Ambras, člena císařské akademie věd ve Vídni i královské akademie v Mnichově a v letech 1831–1844 učitele synů arcivévody Albrechta. Článek je součástí Bergmannova dvousvazkového kompendia vydaného roku 1858.⁵³ Velmi detailní a už jen z toho důvodu hodnotná životopisná skica sice není oproštěna od chyb a mylných údajů, přesto je pozoruhodná vzhledem ke kritickému přístupu k osobnosti generála. Vorarlberský gymnaziální profesor zvláště kriticky hodnotil tažení v letech 1638 a 1644 proti Švédům a uvedl i známý verdikt o „kazivojovi“,⁵⁴ který se dá ale nalézt již v Rakouském lexikonu vojenské konverzace z roku 1852, sepsaném c. a k. důstojníky.⁵⁵ Pověst, že dokáže zruinovat celé armády, si přitom Gallas získal již u svých současníků, jak můžeme vidět v úsudcích švédského historika Bogislawa Philippa z Chemnitz nebo v korespondenci císařského pověřence v Hamburku dr. Johanna Söldnera,⁵⁶ který měl vynikající kontakty na francouzské vyslance, jejichž názory citoval. Odsud byl už jen krůček k nelichotivému přízvisku „kazivoj“.

Přezdívkou a jí odpovídající posouzení jeho vojenských schopností a osobních slabin, včetně neustálé opilosti, zůstaly paradigmatem ve statích rozličných vědeckých slovníků a také v literatuře. Antonín Gindely (1829 až 1892),⁵⁷ gymnaziální profesor dějin, od roku 1862 mimořádný profesor rakouských dějin na pražské univerzitě a od roku 1867 profesor řádný, navíc

činný jako český zemský archivář, který na historiografickou scénu vstoupil třídlílnou monografií o třicetileté válce,⁵⁸ ohodnotil tridentského rodáka během jeho druhého generalátu zcela v uvedeném smyslu. „(Císař) *připustil, aby schopný Piccolomini vstoupil do španělských služeb, a namísto arcivévody Leopolda Viléma, který císařské služby opustil, jmenoval 22. března 1643 vrchním velitelem svých armád opět hraběte Gallase, který byl právem nazýván kazivojem.*“ A dále: „...rozhodl se pro ústup, ale jelikož mu přitom chyběla veškerá opatrnost a rozhodnost, denně se opíjel a tak nikdy vlastně nebyl schopen užívat svého rozumu, při pochodu utrpěl největší ztráty...“.⁵⁹

V Teplicích narozený Hermann Hallwich (1838–1913), poslanec říšského sněmu a zasloužilý valdštejnský badatel,⁶⁰ vykreslil mimořádně negativní obraz generála poručíka Gallase. Hallwich vykonal obdivuhodné penzum historické práce a svůj příspěvek do encyklopedie *Allgemeine Deutsche Biographie* využil k tomu, aby do něj doplnil biografické detaily „svého vlastního favorita“ Jana Aldringena.⁶¹ Gallas zůstal neschopným „kazivojem“,⁶² který nedokázal žít bez pitek, karbanu a lehkých žen a zvláště v posledních letech svého života se zcela oddával alkoholu.“⁶³ V pokračujícím díle *Allgemeine Deutsche Biographie* zhodnotil Hellmuth Rössler ve své skice údajně nezájímavě se opíjejícího generála poručíka podobně a došel k tomuto závěru: „Navzdory nepochybným vojenským schopnostem mu do velkého generála chyběly stejně tak vzdělání jako charakter, takže jeho úspěchy musely zůstat efemérními a on sám všechny císařské úspěchy přivedl vniveč.“⁶⁴

Základní tendence hodnocení zůstaly beze změn rovněž v nejnovějších biografických pojednáních. Rotraut Becker,⁶⁵ skvěle seznámená se zprávami nunciů dané doby, se přitom snažila v *Dizionario Biografico degli Italiani* podat vyvážený, objektivní a na literatuře i editovaných pramenech založený Gallasův obraz. Skandinavista Jörg-Peter Findeisen naproti tomu převzal do svého fragmentárního biografického pojednání o třicetileté válce staré verdikty o generálovi z Tridentska podstatně nediferencovaněji.⁶⁶ Zajímavým se v této souvislosti jeví i názor nestora německé dějepřavy 19. století Leopolda Rankeho (1795–1886)⁶⁷ na Matyáše Gallase. Jeho hodnocení se od všech ostatních nápadně liší. Přední stoupenec německého historismu ve svém pojednání o třicetileté válce, které se soustředilo na Albrechta z Valdštejna, o generálu poručíkovi Gallasovi napsal: „Dvůr vkládal důvěru obzvláště do Gallase, z Frýdlantových generálů nejmírnějšího a nejuhlazenějšího, nepřekonatelného ve spojení vojenské a diplomatické činnosti, muže plného rozumu

*a rozhodnosti.*⁶⁸ Uvedený názor, i když jej vyslovil jeden z velkých historiků 19. století, však zůstal v jazykově německé vědě spíše ojedinělým případem. Přiklonil se k němu již jen Valdštejnův životopisec Hellmut Diwald: „*Přitom byl Gallas nejinteligentnějším a nejmírnějším z Valdštejnových nejvyšších důstojníků.*“⁶⁹ Ovšem Diwald nezůstal ve svém úsudku konsekventní, když o pár stránek dále o převzetí Valdštejnových panství Matyášem Gallasem napsal: „*Gallas beztak nevěděl, co si s nemovitostmi počít, k jeho přízvisku největší kazivoj třicetileté války sedí, že jeho frýdlantské panství – dosud skutečná oáza – bylo v krátké době zpuštěno a že velmi upadlo.*“⁷⁰ Druhá velká moderní valdštejnská biografie německého jazykového prostoru z pera Golo Manna šla v případě Gallase přímo k jádru věci: „*Cenil si jej tedy (Valdštejn) vysoko, a jelikož rozuměl válečnickým kvalitám, muselo být na onom pompézním pijanovi něco ocenění hodného, nebo alespoň z počátku bylo.*“⁷¹ Ačkoli Mann tridentskému rodákovi připsal válečnické kvality, načrtl jinak obraz hloupého a naivního intrikána a dvořana.⁷²

Americký historik a výtečný znalec rakouské vojenské elity Thomas M. Barker poněkud zrelativizoval běžné soudy o generálu poručíkovi asi nejlépe, když konstatoval, že Gallas nebyl jen zmateným ničitelem armád.⁷³ Výjimku v moderním dějepisectví v hodnocení Matyáše Gallase představují krom toho italští a zvláště tridentští historikové, kteří však k němu zatím žádné fundované vojensko-historické výzkumy neprovedli.⁷⁴ Jejich veskrze pozitivní názory se v zásadě zakládají na historických podáních tridentských vlastivědců, kteří s postavou a vojenskými schopnostmi Matyáše Gallase příliš kriticky nezacházeli.

Závěrem můžeme shrnout (přičemž by se dalo citovat ještě mnoho textů o generálu poručíkovi z rozličných monografií a biografií s problematikou třicetileté války), že Gallas do historické vědy vstoupil jako alkoholu propadlý, neschopný důstojník a „kazivoj“. Pozitivní marginální hodnocení, jako ta Rankeho či Diwalda, zůstala spíš výjimkou potvrzující pravidlo. Proč byl ale tedy Gallas hned třikrát povolán jako velící důstojník do čela císařské armády a její osudy dirigoval po zhruba stejně dlouhou dobu jako Albrecht z Valdštejna, byť nikoli se stejnými pravomocemi? To je onen zdánlivý paradox dějin, který budeme muset objasnit.

III.

ZÁZEMÍ A PŮVOD

Matyáš Gallas se narodil v tridentském biskupství.⁷⁵ Tento fakt měl na další vývoj osobnosti pozdějšího generála poručíka, na majetkové a právní poměry i na společenské postavení v tyrolském hrabství a v císařské armádě jistě podstatný vliv, což je dostatečný důvod k tomu, abychom osvětlili alespoň některé údaje o jeho zázemí a původu.

Tridentské biskupství

Tridentské biskupství bylo nejjižnějším duchovním knížectvím v rámci „Germania Sacra“, oblastí, kde se střetávaly vlivy německví a románství. Ačkoli byly politické hranice mezi tyrolským hrabstvím, sousedním biskupstvím brixenským a biskupstvím tridentským pevně stanoveny, jevílo se v průběhu dějin jako velmi obtížné stanovit zde kulturní předěl mezi Itálií a Němcem (resp. Germánií).⁷⁶ Každopádně bylo toto okněžněné nejjižnější říšské biskupství smíšenou jazykovou zónou, v níž – podle nejnovějších výzkumů – jasně dominovala italština. Během pozdního středověku a raného novověku sice ve městě Tridentu existovala trvalá jazykově německá menšina, v neposlední řadě díky biskupské klientele a německým obchodníkům, její počet však v průměru nikdy nepřesáhl 10 % obyvatelstva.⁷⁷ Nicméně dvojjazyčnost, čili ovládnutí němčiny a italštiny, nemusela být s ohledem na mnohočetné vztahy k jazykově německému prostředí, zvláště k tyrolskému hrabství, u místních obyvatel v žádném případě výjimkou.

Matyáš Gallas ovládal, stejně jako nemálo dalších lidí téhož původu, vedle rodné italštiny také německý jazyk, nicméně patřil k italsky hovořícím obyvatelům Říše, což byla okolnost, která jej pravděpodobně v očích německých poradců a vysokých důstojníků habsburského císaře pasovala na Itala (Vlacha), v uvedených řadách často nepříteli milovaného. Těmito předsudky a záští vůči italsky hovořícím důstojníkům velmi trpěl především z Toskánska pocházející generál Ottavio Piccolomini.⁷⁸ Německé obyvatelstvo se v Tridentu koncentrovalo téměř výlučně ve čtvrti San Pietro, „obchodním srdci města“.⁷⁹

Zeměpisně strategická poloha malého, na severu i východě tyrolským hrabstvím doslova obklopeného biskupství stojí za pozornost. Asi ze všeho nejlépe ji charakterizuje označení „La Porta e la Strada dell’ Impero“.⁸⁰ Napříč biskupstvím procházela už od dob Římské říše tradiční Via Claudia Augusta a od vrcholného středověku také důležitá cesta přes Brennerský průsmyk. Byly to hlavní dopravní tepny, spojující horníitalská panství a severně od Alp položená říšská teritoria, které měly mimořádný význam nejen pro obchod mezi severem a jihem, ale od dob císaře Karla V. byly pro Habsburky mimořádně cenné i v ohledu vojenském. Španělské oddíly, které v krizových dobách připlouvaly do La Spézie nebo do Janova, pochodovaly po těchto cestách do Říše a do Nizozemí.⁸¹ Ovšem jižní říšská hranice nebyla významná jen z dopravně technického hlediska, ale i geopoliticky. Vždyť jižním a jihozápadním sousedem biskupství byla Benátská republika, která se s Habsburky nezřídkda dostávala do konfliktu. Tridentisko tak leželo mezi dvěma rivaly, kteří soupeřili o nadvládu v severní Itálii.

Říšskoprávní a politická situace tridentského biskupství byla spleť. Tridentisko se z podstatné části nacházelo ve sféře vládních zájmů tyrolského hrabství a bylo na něj od pozdního středověku vázáno zvláštními smlouvami, tzv. kompaktáty. Nicméně toto duchovní knížectví podléhalo podle říšského práva až do sekularizace roku 1803 bezprostředně říšské vládě.⁸² Ve skutečnosti se tyrolská zemská knížata, a zrovna tak i vláda hornorakouských zemí, snažila svůj politický i fiskální vliv na biskupství stále více stupňovat, a to skrze dohodu z let 1363/1365 o ochraně a pomoci. Jak dalece tato závislost na tyrolském hrabství sahala, záleželo v neposlední řadě na jednajících osobách, tedy na tyrolském zemském knížeti a na biskupovi sídlícím v Tridentu. Tyrolští vládci, zvláště Zikmund (vládl v letech 1446 až 1490), Maxmilián I. (1490–1519) a Ferdinand II. (1567–1595)⁸³, si dokázali díky své mocenské převaze, demonstrativně prezentované i vojenskými prostředky, zajistit na ochranu a záštitu nad biskupstvím rozhodující práva. Biskup přitom předával výsostní a personálně politická práva na své panství tyrolskému hrabství.

Tento vztah se pochopitelně nevyznačoval pouze jednostrannou závislostí biskupství (jehož biskup a kapitula, a také město Trident i urozené tridentské rody, měli od 15. století místo a hlas na tyrolském zemském sněmu)⁸⁴ na Habsburcích, ale spíš vzájemnými právy a povinnostmi. Přirozeně, ve prospěch habsburského hrabství. Tyrolskému vládci Zikmundovi

se tak podařilo kompaktáty z roku 1454 a především z roku 1468⁸⁵ dosadit do Tridentu na zámek Buonconsiglio zeměpanského hejtmana. Ten byl sice placen biskupem, jemuž také skládal přísahu, ale ve svém úřadu jím neměl být podle smlouvy žádným způsobem ovlivňován. Tyrolský kníže tak měl v biskupském městě silné, vojensky i politicky vlivné postavení, jelikož hejtman byl rovněž dosazen na pozici biskupova rádce. Ovšem v průběhu let zeměpánův vliv na městského hejtmana klesal, takže se tyrolský úředník v Tridentu svému vládci stále více vzdaloval.⁸⁶ Jen o málo let později, na zemském sněmu roku 1474, zasáhlo hrabství poprvé do daní v biskupství, čímž si hodlalo vedle politicky silného postavení v Tridentu pojistit také práva fiskální. V proslulé, avšak co do významu spíše relativní zemské libele z roku 1511 byly specifikovány požadavky tyrolského hrabství ohledně vojenského nasazení a odvodu daní v krizových případech. Biskupství bylo od císařského privilegia z roku 1511 na hrabství vázáno ve věcech obrany i daní a od říšských kampaní osvobozeno až roku 1548.⁸⁷ A tridentský biskup Christoph Madruzzo tyrolské hrabství v době nejvážnějšího ohrožení skutečně podpořil. Když se Tyrolsko v roce 1552 připravovalo na vpád kurfiřta Mořice Saského, který chtěl donutit císaře Karla V. k náboženským a politickým ústupkům, poslal Madruzzo tři kompanie střelců o síle tří set mužů k císařským sborům, dlícím tehdy u ehrenberské klauzury. Ale ani tyto pomocné oddíly nedokázaly saského kurfiřta zastavit a Karel V. musel uprchnout přes Brenner do vnitřních Rakous. Ačkoli tedy vojenská podpora ze strany biskupství poskytnuta byla, zůstalo z pohledu urozených rodin, institucí i obcí v Tridentu dobrou tradicí innsbrucké komoře daně neodvádět, přičemž jak biskupové z Tridentu, tak i ti z Brixenu dokázali své mimořádné postavení vůči hrabství vždy zdůrazňovat.⁸⁸ Rovněž Matyáš Gallas byl coby velkomajitel statků v biskupství konfrontován s daňovými požadavky z Innsbrucku. Tamní daňové předpisy ignoroval podobně jako právě uvedení.

Vedle fiskálních nároků dospěla tyrolská vláda také k názoru, že může do svrchovaných práv biskupství zasahovat i personálně a politicky. Vždyť už od roku 1363 existovaly, alespoň podle pojetí tyrolské vlády, závazky biskupa, podle nichž byl na svých panstvích vázán jen na tyrolského hraběte, s tím, že do úřadů měli být dosazováni muži, kteří by byli vázáni rovněž jen na něj.⁸⁹ Je však nutno podotknout, že smlouvy mezi hrabstvím a biskupstvím byly neztřídky rozporuplné a že určité body z minulosti byly biskupy zpochyb-

ňovány.⁹⁰ To ale zase neakceptovali Habsburkové. Trend rakouských vládců směřoval k tomu, že bude sice biskupstvím Brixen a Trident po formálně právní stránce ponechán status bezprostředních říšských celků, ale už na ně současně de facto nebude nahlíženo jako na suverénní zemské stavy.⁹¹ Vládou v Innsbrucku požadované personálně politické výsady a z toho plynoucí nepříjemnosti byly mimochodem směřodaté i pro Gallasovo podání výpovědi z hejtmanské pozice v Rivě.

La famiglia (Gallaso) di Castel Campo

Matyáš Gallas pocházel ze staré tridentské šlechtické rodiny, lépe řečeno z ministeriálního rodu, který držel jako léno zámek Campo⁹² na náhorní plošině u Lomasa v Judikării.⁹³ Tato nižší zemská šlechta, vzniknuvší z takzvaných ministeriálů či služebníků, se stala v průběhu vrcholného středověku typickou světskou, ve službách biskupa působící elitou Tridentska.⁹⁴ Služebník, který měl svěřen dozor nad hradem, byl podstatným faktorem etablování zemské moci, neboť – jak konstatoval tyrolský historik Josef Riedmann: „*Ministeriálové tvořili důležitý nástroj při utvoření vlády tak, jak o to na našem území usilovali brixenští a tridentští vrchní pastýři, ale také hrabata z Eppanu, Tyrolska a z Andechs-Meranie.*“⁹⁵ Jde o zjištění, které zcela pasuje i na předky Matyáše Gallase. Rodina z Campo měla díky držbě stejnojmenného hradu, nacházejícího se nedaleko biskupského sídla Castel Stenico, významnou strategickou pozici mezi Valle di Non a Valle di Sarca. Dočasně vlastnila rovněž hrad Toblino. Zámek Campo byl však vymřením albertinské linie pro rod ztracen. V Tridentu žijící, podle Armana di Campo pojmenovaná rodová větev se po smrti Alberta marně snažila o biskupské oblenění. Do hradu uvedl své bratry Slezan Georg Hack, v letech 1446 až 1465 vládce biskupství. Poté sídlo připadlo rodu Trappů, kteří je drželi až do roku 1810.⁹⁶ Matyáš Gallas, uváděný jako hrabě z Kampo (Campo), tedy pánem rodového hradu nikdy nebyl.

Ačkoli ministeriálové platili až do 13. století za nesvobodné, především vojenskými a správními úkoly pověřované přívržence zeměpána, skrýval jejich sociální status velké možnosti společenského vzestupu díky propojení se zaopatřením církevními statky. Právě zde se otevírala cesta, jako obecně ve všech biskupských městech, proniknout mezi zemskou elitu. A právě takto se podařil i rodině z Castel Campo, která je od konce 11. století v biskup-

ství písemně doložena Odelricem de Campo (též Odorico di Campo) coby leníkem,⁹⁷ společně s rody Arců a Lodronů vzestup mezi nejvýznamnější šlechtu Tridentska.⁹⁸ Hned dva z předků Matyáše Gallase nosili tridentskou biskupskou mitru – Alberto I. (Albrecht; v letech 1184–1188) a Aldrighetto di Castel Campo (v letech 1233–1247).⁹⁹ A nemálo synů ze sledované rodiny, již náleželo po nějaký čas v pozdním středověku patronátní právo nad oltářem tří arcimučedníků (l'altare dei Santi Sisinio, Martirio e Alessandro)¹⁰⁰ v tridentském dómu, lze nalézt coby duchovní v tridentské dómské kapitule. Rod Campo, od sklonku 15. století zvaný Galasso, však úmrtím posledního člena albertinské linie Graziadea di Campo (†1457) dočasně překročil svůj zenit.

Počínaje příslušníkem armanské linie Galassem di Castel Campo (†před 1495), jehož jméno se stalo jménem rodovým, se rod trvale usadil v biskupském městě Tridentu. Jeho třetí syn, Graziadeo Galasso, byl dědečkem Matyáše Gallase.¹⁰¹ To již víme i díky němu, jelikož generál poručík nechal v roce 1646 latinsky sepsat nevelké rodové dějiny, které vlastní rukou podepsal.¹⁰² Znalost vlastní historie samozřejmě patřila ke stavovskému vědomí vyšší šlechty.

Původ a socializace

O rodičích pozdějšího vrchního velitele císařských branných sil toho není známo mnoho. Jeho matka Annunziata Mercanti (v pramenech také uváděná jako Marcanti, Mercandi nebo Mercadenti di Gonzales),¹⁰³ pocházela z patricijské rodiny z Gandina v provincii Bergamo. Zemřela 8. září 1636 v Tridentu.¹⁰⁴ Gallasův otec Pancrazio Gaspare Graziadeo Galasso si vysluhoval svůj žold na vrcholu své kariéry jako nejvyšší strážmistr¹⁰⁵ pod arcivévodou Maxmiliánem III. Rakouským, velmistrem Řádu německých rytířů (1558–1618). Ve šlechtickém diplomu Matyáše Gallase nacházející se přehnané tvrzení, že Pancrazio disponoval hodností *Sergente Maggiore Generale del Serenissimo Massimiliano*, není korektní. Takové označení by odpovídalo hodnosti generálské, ve skutečnosti měl ale Gallasův otec jen šarži, která odpovídá dnešnímu majorovi. Pancrazio bojoval ve Flandrech na straně španělských Habsburků pod prapory Alessandra Farneseho, vévody z Parmy, v Uhrách a v severní Itálii pak pod velením žoldnéřského vojevůdce Giana Federica Madruzzo, než přešel do služeb uvedeného německého velmistra.

V Tyrolsku si udělal jméno díky roku 1611 započaté stavbě takzvané Gallasovy šance u obce Ebbs v dolnotyrolské oblasti.¹⁰⁶ Ve stejném roce, jak lze zjistit z písemností hornorakouské vlády, byl pověřen, aby taktně dovedl ke smíru konflikt mezi bavorským vévodstvím a salcburským arcibiskupstvím, když se přeli o vládu v Zillertalu, Itteru a Kropfsbergu. Nejvyšší strážmistr měl být přitom nápomocen obzvláště třem panstvím v hraniční oblasti – Kufsteinu, Kitzbühelu a Rattenbergu.¹⁰⁷ Pancrazio Gaspare Graziadeo Galasso, který zesnul 22. července 1612, byl tedy profesionálním žoldnéřem, který to dotáhl až do střední důstojnické hodnosti a v závěrečné fázi své kariéry sloužil tyrolskému zemskému knížeti Maxmiliánovi. Matyáš ještě měl, jak vyplývá z tridentských matrik, sestru jménem Magdalena, o jejích dalších životních osudech však není nic známo.

Rovněž k prvním třiceti, ba dokonce čtyřiceti letům muže jménem Mattia Galasso di Castel Campo, což je italská verze jeho jména, přinášejí prameny jen málo upotřebitelného. Pro životopisce neradostná okolnost, na druhou stranu nijak udivující, neboť až do roku 1629 byl Gallas pouhým plukovníkem, tedy v písemných dokumentech jen zřídka zachytitelným velitelem pluku. Vlastní válečnou kancelář si jistě zatím nevedl.¹⁰⁸ Tu si zařídil teprve v souvislosti s razantním postupem na generálské pozice, kdy už byla také řádně uspořádána. Písemně vedená správa vlastních sborů a pravidelná korespondence s generálovými podřízenými i nadřízenými umožňuje historikovi alespoň rekonstrukci vojevůdcových rozkazů a rozhodnutí v posledních osmnácti letech života.

Chabá datová výbava k prvním čtyřiceti letům jeho životního příběhu se téměř výlučně rekrutuje z historiografického podání císařského rady a po určitý čas vyslance ve Španělsku Franze Christopha Khevenhüllera.¹⁰⁹ Současník a známý císařského generála byl v dvorských kruzích zajisté doma a mohl se, jak už bylo uvedeno, některá fakta ke svým biografickým skicám dovědět přímo od konkrétních osob. Z Itálie pocházející leopoldinský dějepřavec Galeazzo Gualdo Priorato¹¹⁰ už nedokázal ke Gallasovi doplnit žádné podstatně nové poznatky. Tridentský rodák tak zůstal až do svého vstupu do řad katolické Ligy nepopsaným listem a i z jeho přinejmenším téměř devítileté služební doby pod bavorským velením se dají získat jen zlomkovité informace. Už sama skutečnost, že jeho pravé datum narození dosud neproniklo do relevantní odborné historické literatury, v níž je nadále uváděno 16. září 1584,¹¹¹ dokazuje nedostatečnou pozornost, kterou

nástupce Albrechta z Valdštejna ve vrchním velení císařské armády dosud vzbuzoval. Italský historik René Preve Cecon přitom dokázal již roku 1990 v jedné detailní pramenné studii Gallasovo rodné datum správně opravit na 17. říjen 1588 (!).¹¹² Rozdíly mezi daty se vysvětlují existencí bratra pozdějšího generála, který se narodil již roku 1584 a 16. září byl rovněž pokřtěn jménem Matyáš, záhy však zemřel. Roku 1588 v gallasovské rodině narozený syn tak dostal jméno zemřelého dítěte, což tehdy nebylo řídkým jevem. Kromě Preve Cecona vzal tedy dosud málokdo na vědomí druhý zápis do tridentské matriky křtů, datovaný 17. říjnem 1588, natož aby jej dal do spojení s vojevůdcem Matyášem Gallasem.

A co nám prozrazuje na svého současníka Khevenhüller? Mladý Matyáš si pravděpodobně zvolil vojenskou dráhu stejně jako jeho otec již velmi záhy. Bergmannem zmiňované a Hallwiche zpochybněné „studentské příhody“, k nimž mělo dojít před Gallasovou vojenskou kariérou, jsou v každém případě nedoložitelné.¹¹³ Mnohem dříve si hned od počátku Matyáš Gallas vyhlédl povolání vojáka a jeho otec Pancrazio v tom nemusel sehrát nijak zásadní roli.¹¹⁴ Jistě nepochybíme, když budeme předpokládat, že se Matyáš naučil zacházet se zbraněmi a jezdit na koni už jako chlapec. Další zmatosti a schopnosti pro svou profesi získal budoucí důstojník v praxi.

Gallas započal svou kariéru jako páže a pak jako kavalerista v táboře Ferdinanda Madruzza (†1618), svobodného pána z Bauffremontu. Ferdinando, bratr kardinála Carla Gaudenzia Madruzzo,¹¹⁵ studoval v Bologni, působil na dvoře císaře Rudolfa II., účastnil se tureckých válek sklonku 16. století jako velitel žoldnéřů, načež vstoupil do služeb vévody Karla IV. Lotrinského a poté bojoval za španělskou korunu v jižním Nizozemí.¹¹⁶ Není přesněji doloženo, při jakých taženích mladý Gallas Madruzzovy oddíly doprovázel. Pravděpodobně však sbíral první bojové zkušenosti jako španělský žoldněř na bitevních polích ve Flandrech, než se, už jako fendrich (praporčík), zúčastnil obléhání piemontského města Vercelli¹¹⁷ v roce 1616.¹¹⁸ Ve španělsko-piemontské válce byl fendrich a posléze poručík Gallas pod velením plukovníka Giannangela Gaudenzia Madruzzo, který současně zastával funkce pevnostního velitele v Rivě a nejvyššího polního hejtmana v Tyrolsku.¹¹⁹ Už velice záhy měl tedy mladý Gallas co do činění s mocnou rodinou Madruzzů, která na biskupský stolec v Tridentu během 16. a 17. století dodala čtyři biskupy.¹²⁰

První velký skok ve své kariéře zažil třicetiletý Gallas díky jmenování na pozici pevnostního velitele v Rivě (Rocca di Riva) na Gardském jezeře, jímž

ho ustavil tridentský biskup Carlo Gaudenzio Madruzzo. Po smrti Gianangela Gaudenzia Madruzzo v prosinci 1618 převzal Matyáš Gallas, který biskupovi kvůli svým službám různým příslušníkům rodiny Madruzzoů nebyl neznámý, hejtmanství v Rivě. Město na Gardském jezeře, starý biskupský majetek, za sebou mělo proměnlivou historii – s pány Della Scala se ocitlo ve sféře vlivu Verony, v letech 1421–1428 bylo obsazeno milánskými Viscontii, poté bylo pět let přičleněno k biskupství, načež se v roce 1440 stalo součástí pevninského panství Benátek. Roku 1516 musela Republika svatého Marka Rivu a jiná panství na severu Itálie odstoupit císaři Maxmiliánovi I.¹²¹ Hned o pět let později, wormskou smlouvou z 3. května 1521, postoupil Karel V. město a pevnost na jezeře zpět tridentskému biskupství.¹²² Nicméně s tou podmínkou, že rivský hejtman, jak to bylo ustanoveno v kompaktátech, bude přísahu věrnosti skládat tyrolskému vládci.

Do uvedené záležitosti zasahovala rovněž Leopoldova tajná rada, tedy onen kolegiátní úřad zeměpána, který dohlížel na komoru a vládu. Sebevědomý tridentský biskup, kardinál Carlo Gaudenzio Madruzzo (za zmínku stojí, že šlo o studovaného právníka), Gallase, který býval ve službách jeho bratra a strýce, jmenoval po určitém zvážení v dubnu 1619 hejtmanem v Rivě očividně bez vědomí a souhlasu tyrolského vévody Leopolda.¹²³ Tajní radové innsbruckého arcivévody nechali hned po jmenování nového hejtmana dle litery zákona přezkoumat kompaktáta uzavřená mezi tridentským biskupstvím a tyrolským hrabstvím.¹²⁴ Vláda v Tyrolsku poté dospěla k závěru, že ustanovení hejtmana, jakož i pevnostního velitele na Gardském jezeře bez vědomí tyrolského vládce „so ain jeder bischoff zu Triendt zu antritt seiner regierung und auf alle und jede desselben haubtleuth, pfleger, richter, vicarien und beamten ehe sy zuegelassen, und eingesetzt jeden ainem yedtwedern selbiger zeit regierenden herrn undt landtfürsten geben sollen.“¹²⁵ Gallas tedy nebyl podle názoru vlády v Innsbrucku do funkce dosazen podle práva. Odpovědné osoby v hrabství proto podle vlastních výpovědí chtěly kardinála přimět k dodržování smluv. Rovněž zeměpanskému městskému hejtmanovi v Tridentu innsbručtí úředníci velmi vytýkali, že Gallase 16. června 1619 v úřadě potvrdil nenáležitým způsobem.¹²⁶

Hejtmanství Matyáše Gallase tak od počátku nestálo pod šťastnou hvězdou. Nadto zde ještě vznikl velký spor mezi Matyášem a jeho bezprostředním konkurentem v Rivě, hejtmanem Giuseppem Zanardim, o přednostní právo (precedenci) v pevnosti Rocca di Riva.¹²⁷ Tajná rada navzdory

odlišnému mínění vlády, která však byla tajným radům podřízena a onu věc chtěla spíš uzavřít,¹²⁸ nakonec dala za pravdu Zanardimu: precedence v politických záležitostech v pevnosti měla náležet jemu. Vzдор všem těmto těžkostem zůstal Gallas rínským hejtmánem až do počátku ledna 1621.¹²⁹

Tady se také, alespoň podle Hermanna Hallwicha, seznámil se svým druhem ve zbrani Janem Aldringenem,¹³⁰ jenž byl do Rivy k hejtmánovi přidělen 30. března 1618. Zrovna tak je ale možné, že se oba navzájem poznali již díky Gallasovu otci, jelikož vzdělaný, v počátcích své kariéry coby úřední písař činný Aldringen pod Pancraziem Gallasem sloužil.¹³¹ Paralelnost jejich životních drah je skutečně pozoruhodná. Oba se oženili s dívkami z rodu Arco, získali podobné vojenské agendy a byli do roku 1633 shodně povyšováni. Až do Aldringenovy předčasné smrti zůstali v trvalém kontaktu a při likvidaci mocného Albrechta z Valdštejna do hry zapojili síť svých konexí.

Zřejmě vyhlídky na lepší kariéru v Říši přiměly nakonec Gallase, aby na službu v Rivě rezignoval. Určitě to nebylo tak, jak tvrdil Khevenhüller a s ním i Castelli di Castel Terlagio, že Gallas z hejtmanství v Rocca di Riva odešel kvůli nějaké neshodě s jedním radou (ministrem!) v Innsbrucku či z důvodu sporu mezi biskupem a radou.¹³² Vždyť námitky tyrolské vlády neměly s Gallasem osobně nic do činění, byly čistě jen právní povahy. A onen konflikt mezi radou (ministrem) a Matyášem Gallasem se v dokumentech už vůbec nedá doložit. Dejme tomu, že celková situace s ustanovením, podle tyrolské vlády protiprávním, nebyla pro Matyáše opravdu radostná, nicméně pro změnu vojenské služby však byly rozhodující spíše jiné důvody. Na sever od Alp mezitím vzplál vražedný boj, který s sebou pro vojácké povahy, což byl i případ Matyáše Gallase, přinesl mimořádné možnosti vzestupu. Tridentský rodák proto upřednostnil službu v Bavorsku, které stálo v čele katolické Ligy.

Ačkoli se prvních třicet let příslušníka rodu Campo dá načrtnout jen schematicky, lze přece jen konstatovat jedno – Matyáš Gallas vyrůstal jako voják. Jeho otec byl žoldnéřem na mezinárodních bojištích válečného dění a syn jej následoval. Budoucí generál poručík jistě nebyl mužem jemného vystupování, naopak, jeho socializaci utvářela válka a svobodné žoldnéřství. Přesto je možné v průběhu jeho pozdějšího života vysledovat jeden jeho charakteristický rys, který vlastně vůbec neodpovídá zásadám žoldnéřství: loajalitu k dynastii Habsburků.

IV.

MATYÁŠ GALLAS V KATOLICKÉ LIZE

S porážkou česko-falcké strany na Bílé hoře u Prahy 8. listopadu 1620 sice zaniklo povstání v Čechách,¹³³ namířené proti konfesionalizačnímu tlaku Habsburků, avšak Fridrich V. Falcký,¹³⁴ českými stavy zvolený na svatováclavský trůn a nyní prchající do exilu, ještě do kolen sražen nebyl. Finančně a částečně i vojensky podporován Nizozemím a především svým tchánem, anglickým králem Jakubem I., pokračoval falcký vládce, svými protivníky posměšně nazývaný „zimním králem“, v boji. Protestantská Unie stála v tomto konfliktu stranou a roku 1620 za bojů o Čechy dokonce vyhlásila neutralitu. Pro kurfiřta Fridricha, jejího oficiálního vůdce, uvrženého do říšského achtu, tak vojáky verbovali především zrádný, nicméně coby voják vynikající Petr Arnošt hrabě z Mansfeldu a od roku 1617 jako biskup halberstadtský úřadující, ovšem daleko více na tehdejších bojištích se pohybu- jící Kristián Brunšvicko-Wolfenbüttelský, nazývaný „der tolle Halberstäd- ter“. Naverbované oddíly také sami vedli do boje, částečně i s úspěchem. Do války na straně falckého kurfiřta vstoupil i Jiří Fridrich Bádensko-Dur- lašský, „jedna z nejprofilovanějších osobností militantního protestantismu v Německu“.¹³⁵

Tak rychle tedy katolická Liga bez práce nebyla.¹³⁶ Reaktivována byla teprve nedávno v souvislosti s povstáním v Praze, aby pokořila ono sta- vovské hnutí, které Habsburkové označovali za ohavnou rebelii. Katolická Liga pod vedením bavorského vévody Maxmiliána I. byla zatím jediným ofenzivy schopným vojenským nástrojem, který měl císař Ferdinand II. na počátku třicetileté války k dispozici.¹³⁷ Hlava habsburského rodu v letech 1618–1619 disponovala jen zbytky oddílů z války o Gradišku,¹³⁸ pomoc- nými španělskými sbory a nově rekrutovanými vojáky, vcelku však vůbec žádnou homogenní armádou.¹³⁹

Bavorský vévoda svého švagra, bratrance a někdejšího kolegu ze studií u jezuitů v Ingolstadtu samozřejmě nepodporoval jen z čistě altruistických důvodů. Zapojení Ligy na straně císaře do potlačení českého povstání spl-

nilo Maxmiliánovi sen, po němž tak dlouho toužil – bylo jím přenesení kurfiřtské hodnosti falckého vládce na mnichovské Wittelsbachy. Ve dvou ústních dohodách přislíbil císař svému příbuznému falckou kurfiřtskou hodnost i teritoriální zisky, které sice nebyly konkretizovány, ale jistě se jednalo o Horní nebo o Rýnskou Falc. 8. října 1619 byly v Mnichově dohodnuty organizační a administrativní záležitosti k nově založené Lize, stejně jako kompenzace pro bavorského vévodu.¹⁴⁰ Od nynějška bylo cílem bavorské politiky zajistit si přislíbenou kurfiřtskou hodnost. Předpokladem k tomu se stalo definitivní vyřazení Fridricha Falckého coby protivníka.¹⁴¹ Nejprve proto habsbursko-bavorská strana napadla kmenová falcká území: roku 1622 obsadila katolická Liga falcké teritorium na pravém břehu Rýna, když již předtím z Nizozemí dorazivší španělské sbory v čele se svým vojevůdcem Ambrosiem Pinolou, markýzem de los Balbases, okupovaly oblasti na levém rýnském břehu.¹⁴² Vražedný konflikt, který měl trvat třicet let, byl za této česko-falcké války sotva na svém počátku. Mohutná válečná mašinerie se dala do pohybu.

Za uvedené vojensko-politické konstelace se nechal Matyáš Gallas naverbovat do Ligy. Pro válku bylo zapotřebí v bojích zkušených mužů, kteří si mohli dělat zásluku na kariéru a v neposlední řadě i na kořist. Vždyť války a krize s sebou také přinášely, ať už to zní jakkoli paradoxně, možnosti zbohatnutí a zajištění blahobytu, pokud se jen dokázalo situace správně využít a stálo se na straně vítězů. Poklidný život pevnostního velitele na Gardském jezeře asi Gallase příliš nenaplnňoval, byl již zvyklý na tvrdý, proměnlivý vojácký život, navíc jej zřejmě vyčerpával i věčný spor o kompetence s hejtnanem Giuseppem Zanardim. Matyáš Gallas opustil Rivu někdy počátkem roku 1621 a vstoupil do ligistického vojska pod prapory Jana Jakuba z Bronckhorstu a Anholtu (kolem 1580–1630), jemuž se stal coby zástupce „nepostradatelným druhým důstojníkem“.¹⁴³ Jelikož s každým novým místem většinou souviselo hodnostní povýšení, stal se tridentský rodák nejvyšším strážmistrem.

Nyní již více než třicetiletý Gallas však nebyl na počátku své kariéry v Lize nasazen na německá bojiště, ale se sedmi kompaniemi pěšího pluku Anholt napochodoval do hornorakouského Štýru.¹⁴⁴ V raném novověku nikoli neobvyklý obchod mezi státníky umožnil umístění bavorské posádky v habsburských dědičných zemích – až do zaplacení císařských dluhů totiž země nad Enží přešla do bavorského pronájmu. Ligistické oddíly tak vpochodovaly do

Horních Rakous. 20. srpna 1620 přijal Maxmilián Bavorský holdování stavů a jako místodržitele poté ustanovil nekompromisního Adama z Herberstorfu.¹⁴⁵ Pod Gallasem stojící, jemu však zatím nenáležející pěší regiment¹⁴⁶ tak byl součástí neoblíbených bavorských okupačních sborů v habsburské zemi, a to v zemi s ohledem na její evangelictví neklidné, navíc nedávno sympatizující a spolupracující s povstalými Čechy. O přesnější činnosti Gallase v Horních Rakousích nejsme zpraveni. Můžeme však předpokládat, že zástupce hraběte Anholta nezůstal usazen v posádce příliš dlouho. Vždyť Anholtův sbor, často operující nezávisle na hlavní Tillyho armádě, již brzy pochodoval vstříc velkým protivníkům katolické strany, žoldnéřům falckého kurfiřta. V roce 1622 kryl Anholt duchovní knížectví Kolín nad Rýnem a Mohuč, načež se vydal do Trevíru. Celý pluk (a tím pádem i Gallase) v síle přibližně 3000 mužů přeložil o něco později do Alsaska.¹⁴⁷

Během roku 1622 došlo k těžkým bojům mezi přívrženci Fridricha V. a Ligou, jejíž vojska vedl z Nizozemí pocházející Johann Tserclaes hrabě Tilly (1559–1632),¹⁴⁸ často označovaný za průkopníka probíhající rekatolizace Německa a střední Evropy. Tilly měl hodnost generála poručíka vévody Maxmiliána Bavorského. Mansfeld dokázal Tillyho porazit 27. dubna u Wieslochu, naproti tomu Tilly se španělskou podporou zvítězil jen o pár dní později, 6. května, nad markrabětem Jiřím Fridrichem Bádensko-Durlašským u Wimpfenu. 20. června byl v bitvě u Höchstu bavorským generálem poručíkem poražen také až dosud úspěšný Kristián Brunšvicko-Wolfenbüttelský. A 19. září téhož roku opanoval Tilly Heidelberg, bývalé rezidenční město falckého kurfiřta. Tím se uvolnila cesta pro oficiální, jinak již dlouho přislíbené přenesení kurfiřtské hodnosti z Fridricha V. Falckého na Maxmiliána I. Bavorského, které Ferdinand II. uskutečnil na řízenském sněmu v únoru 1623, ovšem za postupu, který byl s ohledem na říšská práva velmi sporný.

Vítězné tažení katolické Ligy během té doby pokračovalo, oddíly wittelsbašského vévody pronikaly na sever. Pramenně doložena je přítomnost Matyáše Gallase, mezitím povýšeného na nejvyššího poručíka (obrstlajtnanta) a o málo později na plukovníka, v bitvě u Stadtlohn 6. srpna 1623, kde se střetly oddíly Tillyho a Kristiána Halberstadtského.¹⁴⁹ Podle diplomu ze 17. prosince 1627,¹⁵⁰ jímž byl Gallas povýšen do stavu svobodných pánů (baronů) a který měl na právě nobilitovaného muže jistě vrhat pozitivní světlo, se zde tridentský rodák velmi vyznamenal. Gallas velel předvoji a měl mít podstatný podíl na vítězství ligistické armády. Vojenský historik a vyni-

kající znalec bavorských válečných tažení za třicetileté války Johann Heilmann ve svém vyličení bitvy u Stadtlohn naproti tomu Matyáše Gallase explicitně nezmiňuje.¹⁵¹ Ani jinak se u Heilmanna nesetkáme se zmínkou o Gallasovi mezi jmény těch, kdo se obzvláště vyznamenali pod generálem poručíkem Tillym během bitev katolické Ligy.¹⁵² Buď jak buď, Gallas jistě řádně splnil svůj úkol, ať už byl jeho podíl na Tillyho vítězství nad Kristiánem Halberstadtským jakýkoli.

„*Stadtlohn byl nejpřesvědčivějším ze všech katolických vítězství*“, napsal jeden z nejlepších znalců třicetileté války.¹⁵³ O tom by se dalo asi s úspěchem pochybovat. Nesporné je, že po této bitvě uprchlý kurfiřt postupně ztratil všechny naděje. Katolické úspěchy v Říši ovlivnily také vývoj na neustále ohrožené jihovýchodní habsburské výspě, jelikož všemi spojenci opuštěný Gábor Bethlen, vévoda sedmihradský, byl znovu donucen uzavřít mír s Vídní. Mírová smlouva byla podepsána 8. května 1624 v habsburském rezidenčním městě.¹⁵⁴

Po bitvě u Stadtlohn pochodovala vojska Ligy dále na sever a ubytovala se ve východním Frísku.¹⁵⁵ Mezitím se rozpadly Mansfeldovy sbory, čímž byly operace v dolnosaském kraji úspěšně zakončeny. V roce 1625 však císaři a Lize vyrostl nový nepřítel. Protestantský král Kristián IV. Dánský, díky personální unii jeho království s holštýnským hrabstvím sám říšský kníže, se spojil s Petrem Arnoštem z Mansfeldu a s dolnosaskými říšskými stavy.¹⁵⁶ Král dánský a norský bojoval od roku 1625 oficiálně jako nejvyšší představitel dolnosaského kraje na straně protestantských říšských stavů proti habsbursko-ligistické převaze v Německu. Ferdinand II. byl nyní na základě politického a vojenského vývoje, ale i naléhavých intervencí bavorského kurfiřta donucen k postavení vlastní úderné armády. Úkolu se ujal schopný, ale současně nesmírně ctižádostivý a bezskrupulózní válečný podnikatel a armádní organizátor Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna.¹⁵⁷ Z Čech pocházející šlechtic zorganizoval v nejkratším možném čase účtyhodné vojsko, které v dánské válce spolupracovalo s katolickou Ligou a na konci roku 1625 již čítalo více než 50 000 mužů.¹⁵⁸ Nicméně již záhy se při společných operacích v dolnosaském kraji objevily kompetenční a precedenční spory, které byly vedeny, jak také jinak, na úkor vojenské efektivity.¹⁵⁹

Gallas, který na rozdíl od jiných důstojníků zatím neodešel k císařské armádě, je v uvedeném roce nadále doložitelný v Anholtově armádním sboru o síle zhruba 5000 pěších vojáků a 1500 značně zubožených kavale-

ristů.¹⁶⁰ Anholtovy oddíly včetně Gallasem vedeného pluku stály v hrabství Diepholz proti Mansfeldovi, poté vytlačovaly dánské jednotky. Při pronásledování zbylých oddílů žoldnéřského vojevůdce Mansfelda na území generálních stavů vznikalo Lize nebezpečí, že se nechá příliš vtáhnout do španělsko-nizozemského konfliktu a tím se dopustí porušení neutrality.¹⁶¹ V roce 1625 se stal velitel pluku Gallas rovněž majitelem pluku. Poté, co Anholtův armádní sbor rekrutoval šest nových pěších kompanií, doporučil generál poručík Tilly plukovníka Gallase *als einem qualifizierten subiect* na místo majitele pluku a doufal v kurfiřtův souhlas.¹⁶² Maxmilián s tím byl očividně ihned srozuměný, takže ligistický generál poručík mohl již v listopadu 1625 hovořit o pluku nazvaném jeho jménem.¹⁶³ V roce 1626 se tento pluk, sestávající z přibližně deseti kompanií, nacházel v Uslaru, Höxteru, Holzmindenu, Bodenwerderu a také v Lübecku. Nakonec Tilly Gallase pověřil vyproštěním Hamelnu.¹⁶⁴ Následovně byly pluky hraběte Anholta a plukovníka Gallase ligistickým vrchním velitelem dislokovány podél Wesery, poté byly po nových bojích s dánskými oddíly přeloženy do verdenského biskupství.¹⁶⁵ V letech 1627 a 1628 měly tyto pluky své zimní kvartýry ve východofríském hrabství; ani zde nepřestalo velení armády zvažovat neutrální politiku.¹⁶⁶

Liga a Valdštejnova armáda dostávaly během tažení situaci v severním Německu postupně pod svou kontrolu. Český válečník zvítězil nad Mansfeldem 25. dubna 1626 na labském mostě u Desavy (Dessau) a táhl pak do Horních Uher, aby zbytky oné neustále porážené armády žoldnéřského vojevůdce definitivně rozdrtil. Tilly 27. srpna téhož roku zničujícím způsobem porazil dánského krále u Lutteru am Barenberge.¹⁶⁷ Kristiánova armáda se rozpadla, přinejmenším dočasně, a většina stavů dolnosaského kraje se podrobila císaři. Tento úspěch Ligy umožnil císařské armádě průnik do Jutska, takže Dánsko stálo jen krůček od úplné porážky. Pouze pomořanský Stralsund se dokázal díky dánské a také menší švédské pomoci císařským ubránit. Jinak katoličtí spojenci působivě ovládli středoevropský prostor od Alp až k Severnímu moři a k Baltu. V důsledku opojného úspěchu nové armády vzrostla i nadutost dvora, když císař jmenoval Valdštejna vévodou meklenburským (1. února 1628) i *generálem oceánského a baltského moře* (21. dubna 1628).¹⁶⁸ To byla pochopitelně jasná provokace vůči sebevědomému švédskému králi Gustavu II. Adolfovi. Jeho odpověď nedala na sebe dlouho čekat. I co se říšské politiky týče, panovala ve Vídni povznesená

nálada. 29. března 1629 byl v duchu protireformace vydán restituční edikt, který hodlal zavést konfesní poměry z roku 1555 a tím napadal teritoriální integritu říšských stavů. Jelikož však vyvolal bouři nevole i mezi katolíky, byl ve svých důsledcích spíše kontraproduktivní.¹⁶⁹

Plukovník Gallas očividně zanechal velmi dobrý dojem nejen u Anholta,¹⁷⁰ ale i u generála poručíka Tillyho. Tilly tridentského rodáka označil, jak už bylo uvedeno, za *ein qualifiziertes subiect* na pozici velitele, o čemž nás zpravuje generální válečný komisař Hans Christoph svobodný pán von Ruepp.¹⁷¹ Jen o málo později, v květnu 1626, měl mít Gallas dokonce k dispozici hodnost generála strážmistra u infanterie, jak se o tom přesvědčujeme v jednom dopise nejvyššího ligistického velitele Maxmiliána I. adresovaném Tillymu.¹⁷² Zcela jistě právě Tilly stál za jmenováním Matyáše Gallase na pozici generála strážmistra, tento návrh totiž podporoval opakovaně.¹⁷³ Nicméně ke Gallasově jmenování do uvedené hodnosti v rámci katolické Ligy nikdy nedošlo. Důvody nejsou známy, pro opomíjeného Gallase však nakonec byly rozhodující pro to, aby změnil prapor a přešel do císařské armády.¹⁷⁴ Po letech vynikajících činů očekával Gallas další postup, zvláště když byl podporován samotným Tillym. Svůj přestup tridentský rodák uskutečnil v roce 1629, když mu císařský generalissimus Albrecht z Valdštejna, který trvale hledal schopné muže, nikoli nečekaně nabídl generálské místo v neustále se rozrůstající armádě Ferdinanda II.¹⁷⁵ Valdštejn přitom nechal za Gallase horlivě intervenovat přes svého důvěrníka na císařském dvoře, prezidenta dvorské válečné rady Rambalda hraběte Collalta.

Opustili-li jeho přítel Aldringen už roku 1623 a později i jiní důstojníci ligistické vojsko, aby je vyměnili za lukrativnější služby Valdštejnovi, pak Gallas sloužil ještě na jaře roku 1629 pod Tillym. Počátkem onoho roku si nicméně podal u vévody Maxmiliána I. žádost o propuštění. Pro Tillyho, který byl navíc právě nepříjemně dotčen demisí svého schopného zástupce Anholta, to očividně nebylo žádné velké překvapení. Tušil, že Gallas už stejně delší čas hledí císařskou stranou, a proto vytouženou generálskou hodnost nad pěchotou v Lize nedostal.¹⁷⁶ Kurfiřt, který byl beztak již od roku 1625 na Valdštejna nahněván kvůli císařskému verbování, si přesto neodpustil poznámku, že frýdlantský vévoda takto hodlá ligistickou armádu zruinovat¹⁷⁷, a reagoval tudíž na Gallasův odchod mimořádně prudce: „*Wan uns dan dergleichen impertinent begeren zu sondern ungenedigisten müßfallen geraicht, auch da es also zuegelassen und uber- sehen werden sollte, bei der gan-*

*zen Armada ein ser böses exempl, auch vil nachteilig und höchstschödliche consequentien, unser person disreputation, auch euch nit minder geringem respect guberen wurde, als seien würs ime Gallas also seinem aigenwilligen truz und unzimblichen vorsatz noch hindurch gehen zlassen keinez wegs gemaint, sondern ist unser entlicher will und bevelch hiemit, das ir ine Gallas craft dis alsपालden zu euch erforderet, in arrest nemmen, auch darin ein zeitlang aufhalten lasset, ...“.*¹⁷⁸ Jak můžeme vidět z tohoto dopisu generálu poručíkovi Tillymu, byl Maxmilián Bavorský žádostí o propuštění tridentského rodáka, podle jeho názoru nepatřičnou, nanejvýš pobouřen, vždyť se jednalo již dlouho o jednu z opor ligistického vojska. Chtěl-li bavorský Wittelsbach nechat svého plukovníka vsadit do vězení, musel dát Albrecht z Valdštejna nepochybně kurfiřtovi na srozuměnou, že je pevně rozhodnut přijmout Gallase do císařských služeb.¹⁷⁹ Císařský vrchní velitel potřeboval zkušeného Tridentsána pro konfliktní ohnisko v Itálii. A zatímco Maxmilián I. dosud chtěl Gallase exemplárně potrestat, předával již Valdštejn svému novému generálu strážmistrovi prozatímní velení nad těmi částmi císařské armády, které byly odveleny do Itálie. Frýdlantský vévoda 26. dubna 1629 informoval jízdní pluky Lüneburg, Merode, Husman, Montecuccoli, Anhalt, Isolani, čtyři chorvatské kompanie Hrastowaského, dvě kompanie Wittenhorstovy, dvě kompanie Ferrariho i pěší pluky Merode, Brandenburg, Collalto, Sultz, Lüneburg a Aldringen, že až do příchodu nominálního velitele italské armády hraběte Collalta budou podřízeni velení generála strážmistra Matyáše Gallase.¹⁸⁰ Veškeré kurfiřtovy protesty byly marné.¹⁸¹ Bavorský vévoda nakonec musel svého plukovníka oželeť, zvláště když se i Tilly zalekl uvěznění svého důstojnického přítele, který už od května oficiálně nepatřil k Lize,¹⁸² ale k císařské armádě. Gallas se ještě chvíli zdržel v Brémách a poté odcestoval k hlavní armádě Ferdinanda II. U Maxmiliána Bavorského se Gallas, jemuž záleželo na usmíření, nechal Tillym omluvit.¹⁸³ S přijetím do císařské armády a s tím souvisejícím povýšením se Gallasovi podařil první skutečně velký skok v jeho vojenském životě. Byl to generalissimus Albrecht z Valdštejna, kdo umožnil a podpořil kariéru tridentského rodáka, která ještě měla nastat a která nyní bezpochyby nabrala závratné tempo.

Albrecht z Valdštejna

V.

KŘEST OHNĚM V CÍSAŘSKÝCH SLUŽBÁCH: ÚČAST VE VÁLCE O MANTOVSKÉ DĚDICTVÍ

Matyáš Gallas, při přijetí do císařské armády povýšený na generála strážmistra, se nyní musel osvědčit na bitevních polích v horní Itálii.¹⁸⁴ Císař Ferdinand II. považoval za nutné povolat tam armádu v důsledku zápasu o Mantovu, jež byla říšským lénem. Přes tři roky trvající, krvavá a vyčerpávající válka o mantovské dědictví (1627–1631),¹⁸⁵ v jejímž důsledku se v horní Itálii rozšířil mor i hladomor, se nedá tak snadno zařadit do škatulky konfesijního nebo státotvorného konfliktu,¹⁸⁶ jakým byla válka třicetiletá, jelikož připomíná spíše klasické nástupnické boje 16. století, mj. soupeření Habsburků s rodem Valois. Francouzskému ministerskému předsedovi kardinálovi Richelieu¹⁸⁷ se tehdy přece jen podařilo vůči císařským a španělským nárokům na lenní svrchovanost v Mantově prosadit dědictví vedlejší linie Gonzagů-Neversů. Jednalo se o vnitřní italský konflikt s účastí evropských velmocí, které však do něj pochopitelně nezasahovaly nezištně.

V prosinci roku 1627 zemřel poslední vévoda z Mantovy a Montferratu Vincenzo II., bratr císařovy manželky Eleonory (1598–1655), která se o průběh války velmi zajímala.¹⁸⁸ Vincenzo byl zároveň posledním představitelem hlavní gonzagovské linie.¹⁸⁹ Své dědické nároky nyní obratem vynesla francouzská vedlejší rodová větev Gonzaga-Nevers, jedna z početných větví gonzagovské dynastie, a to jak na vévodství, tak i na Montferrat, který byl stejně jako Mantova říšským lénem.¹⁹⁰ Nakonec nástupnictví v hornoitalském knížectví převzal v Evropě díky svému „angažmá v křížové výpravě“ populární Karel Gonzaga-Nevers (1580–1637), syn roku 1595 zemřelého vévody Ludvíka z uvedené postranní větve, který se přiřazenil mezi vysokou francouzskou šlechtu. Ačkoli byl jako guvernér francouzských provincií Champagne a Brie ve službách francouzského krále Ludvíka XIII., nejednalo se v žádném případě jen o loutku v králových rukách. Vévoda byl